

75/12
1736, 13
20
DISSERTATIO JURIDICA INAUGVRALIS
DE

**GENVINO SENSV
LEGIS CXX. DE
VERB. SIGN.**

QVAM
RECTORE MAGNIFICENTISSIMO
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO

D O M I N O

WILHELMO HENRICO

DVCE SAXONIE JVLIIACI CLIVIE MONTIVM ANGARIE
WESTPHALIE &c. COMITE SAYNE ET
WITGENSTEINII RELIQVA

P R Æ S I D E

D. JO. FRIDER. HERTELIO

ANTECESSORE SALANO
CVRIE PROVINCIALIS FACVLTATIS JURIDICÆ ET
SCABINATVS ADESORE ORDINARIO

PRO GRADV DOCTORATVS

SVMMSQVE IN VTROQVE JVRE HONORIBVSET PRI-
VILEGIIS RITE CONSEQVENDIS

ERVDITORVM EXAMINI SVBMITTIT

AVCTOR ET RESPONDENS

IO. CAROLVS LANGGVTHIVS

HILPERH. FRANCVS

AD DIEM XXVIII. MARTII MDCCXXXVI.

HORA LOCOQVE CONSVEITO.

JENÆ, LITTERIS BVCHIANIS.

DISSERTATIO IURIDICA IN AUCTORITATE

DE

GENUINO SENSV

LEGIS CXX. DE

VERB. SIGN.

RECTORE MAGNIFICENTISSIMO

SPRENGISSIMO PRINCEPS DOMINO

WILHELMO HERRICO

PROFESSORE IURIS IN AUSTRIA

WESTPHALIAE, BOHEMIAE ET

WIRTEMBERGIAE, AUCTORITATE

D. JO. FRIDR. HERRICO

PROFESSORE IURIS IN AUSTRIA

BOHEMIAE, BOHEMIAE ET

WIRTEMBERGIAE, AUCTORITATE

PRO GRADU DOCTORATUS

CUM LAUDE IN VIENNAE IURIS

UNIVERSITATE CONSERVANDA

REACTORUM IN AUSTRIA, BOHEMIA

ET VIENNAE IURIS

UNIVERSITATE CONSERVANDA

ANNO DOMINI MDCCLXXXV

MOSE SACROE CONSTIT.

JENAE, LITTERIS BACHMANI.

MONSEIGNEUR

A SON
ALTESSE SERENISSIME
MONSEIGNEVR
ERNEST AVGVSTE,
DVC DE SAXE, DE JVLIER, DE CLEVE
ET DE BERG, COMME AVSSI D'ANGARIE ET
DE WESTPHALIE, LANDGRAVE DE THVRIN-
GVE, MARGRAVE DE MISNIE, COMTE ET
PRINCE DE HENNEBERG, SEIGNEVR DE RA-
VENSTEIN, GENERAL DE LA CAVALLERIE
DE S. M. IMPERIALE DE MEME QVE CO-
LONEL D'VN REGIMENT DE CVI-
RASSIERS ET D'VN AVTRE
D'INFANTERIE.

A SON
ALTESSE SERENISSIME
MONSIEUR
ERNEST AUGUSTE
DUC DE SAXE, DE JUIERS, DE CLEVE
ET DE BERG, COMME AUSSI D'ANCARIE ET
DE WESTPHALIE, LANDGRAVE DE THURIN,
CYR, MARCGRAVE DE MISSIE, COMTE ET
PRINCE DE HENNEBERG, SEIGNEUR DE RA-
VENSTEIN, GENERAL DE LA CAVALLERIE
DES M. IMPERIALE DE MEME QUE CO-
LONEL D'UN REGIMENT DE CAU-
RASSIERS ET D'UN VTEIL
D'INFANTERIE

MONSEIGNEVR,

E me persuade, que VOTRE
ALTESSE SERENIS-
SIME ne desaprouvera
point la hardieffe, que je
prens de LVI presenter les
premiers fruits de mon tra-
vail & de mes etudes. Je ne me ferais point
hazardé, de LVI offrir une dissertacion,
qui,

MON SEIGNEUR
qui, loin d'épuiser son sujet, ne fait, que
l'effleurer, si de fortes raisons ne m'y
avoient déterminé. Les graces, MON-
SEIGNEUR, qu'il VOUS a plû repandre
depuis plusieurs années consecutives sur
mon pere, & aux quelles par vne suite
bien naturelle j'ai eu part, aussi bien que
celles, dont j'ai été comblé moi même,
exigent un aveu public des sentimens de
reconnoissance, dont je me sens penetré.
Il est vrai, TRESGRACIEUX PRIN-
CE, que s'il falloit que ce que je rends fût
proportionné a ce que j'ai reçu, il faudroit
quelque chose de plus pretieux, de plus
achevé & de plus accompli, que ne le sont
ces theses. Mais les grands Princes, tout
bien partagés qu'ils soient de la fortune, ont
cela de moins que le reste des hommes,
qu'on ne peut jamais leur rendre le bien,
qu'ils

qu'ils nous font. Qu'ils donnent aux uns
les honneurs, qu'ils distribuent les richesses
aux autres, en vain s'attendroit-ils à avoir
Leur tour. Tout ce que peuvent faire ceux,
qui ont eu part à Leurs graces, c'est de payer
de reconnoissance les bienfaits qu'ils en ont
reçus. V. A. S. trouvera bon, que je LVI
prouve cette verité par mon exemple. Pour
des bienfaits innombrables, j'ose LVI offrir
une dissertation Academique ouvrage sorti
de la plume d'un novice dans les sciences
du Barreau. Je l'offre même sans crainte
de déplaire, car il ne depend plus de nous
d'être timide, quand il s'agit de satisfaire au
devoir & à l'obligation. Et un PRINCE aussi
éclairé & à la penetration du quel rien
n'échape ne dedaignera jamais un présent
fait par un de ses sujets pour etaler l'amour
& la veneration, dont il est animé. Daignez
donc,

donc, MONSEIGNEVR, jeter un regard gracieux sur les feuilles que j'ai l'honneur de VOVS presenter. Daignez accorder la continuation de VOS graces a celui, qui est avec plus de respect & plus de deuouement qu'aucun homme du monde

**MONSEIGNEVR
DE VOTRE ALTESSE
SERENISSIME**

a Jene le XXVIII. de Mars
CIC IC CC XXXVI.

*le tres humble eses obeissant &
tres obligé seruisseur*

JEAN CHARL LANGGOVT.

CAP. I.
DE INSCRIPTIONE

L. CXX. de V. S.

Pomponius Lib. V. ad Quintum Mucium.

V

Erbs Legis XII. Tabularum his: PA-
TER FAMILIAS VTI LE-
GASIT SVPER FAMILIÆ,
PECVNIAE TVTELÆ VE
REI SVÆ ITA JVS ESTO,
latissima potestas tributa videtur &
heredes instituendi, & legata & li-
bertates dandi, tutelas quoque con-

stituendi. Sed id coangustatum est vel Legum auctori-
tate vel interpretatione jura constituentium.

Ita Legem XII. Tabularum, cujus hic uti & alibi
membra a suo velut corpore avulsa reperies, in integrum

A restituen-

restituendam puto ex *Cic. II. de invent. cap. 50. auctore ad Herennium Lib. I. cap. 13. Pr. instit. de L. Falcid. Nov. XXII. cap. 2. L. 53. ff. de Verb. sign. Vlp. in Fragm. Tit. XI.*

Ad nostrum enim quod attinet Pomponium, facile patet, initium si consideres hujus Legis, ei animum haud fuisse integram memorandi Legem XII. Tabularum, verum ea tantum verba, quibus significaret latissimam Legibus XII. Tab. tributam esse testandi facultatem. Totam exhibere Legem hanc Decemviralem multi & haud exigui quidem nominis viri naviter operam dederunt, inter quos haud immerito numeres *Antonium Augustinum, Jacobum Gothofredum & Cl. Burmannum ad Petronium pag. 664*, qualem vero hac de re apud eruditos inierint gratiam, infra dicendi locus erit. Hoc tantum addam, me in nullorum ivisse sententiam, sed eandem sumsisse libertatem in restituenda hac lege, qua alii utuntur, qui jus suffragii in senatu eruditorum habere sibi videntur. Ordine igitur ut singula persequar, id mihi negotii potissimum dari puto, Inscriptionem prius leviter ut attingam, quam ad ipsam legem propius accedam. Illius enim accuratior inspectio quantam jurisprudentiæ rite intelligendæ opem ferat, Viri Amplissimi *Brenckmannus & Reinoldus uterque de Legum inscriptionibus* satis evictum dederunt. Non enim oportere jus civile calumniari, sed qua mente quid diceretur adnadvertere convenire, eleganter inquit Paulus in L. 19. ff. ad exhib. Conferendæ sunt itaque inter se Leges, iisque collatis videndum est demum, qua de re Juris Consultus in hoc
vel

vel illo libro tractarit. Aliter si feceris instabilis erit gradus, ubicunque pedem in juris prudentia ponere velis & dubia sine duce via, inquam casu velut delatus, quo ulterius sit progrediendum, ignores. Nam tota mente Juris Consulti non perspecta, particulam tantum ejus considerare valde incivile est *Forner. Rev. quot. Lib. III. cap. 13.* Hinc debentur Justiniano hac in re, non ex formula, sed ex bono & æquo conceptæ gratiæ, quod nomina Juris consultorum & libros ex quibus quæque Lex in ff. relata posteritati servaverit, ut aliquid superfit elegantiæ, qua se commendare queant, ea fragmenta quæ tanquam ex naufragio collectæ Tabulæ videntur. Sed quid Iliada post Homerum? ipse Justinianus non alium in finem numeros librorum per consequentias litterarum non per sigla manifestari jussit L. 2. §. 22. C. de vet. J. E. Periculum itaque faciam in præsentī lege, eamque totam prout ætas & secta meorum temporum fert, explicabo.

POMPONIVS prænomine SEXTVS. Magna & frequens est eruditi senatus secessio de legis nostræ auctore Pomponio, adeo ut vel pedarii in diversa abeant. Multi multa faciunt verba de ejus familia, num ex gente patricia, an plebeja ortus fuerit. Alii de Philosophia, moribus & secta impense disputant. Pauci non parum conveniunt quam tres convivæ de numero Pomponiorum. Plures uno fuisse ejusdem prænominis egregie docet inscriptio apud Gruter. Edition. Græv. Tom. II. pag. DCCC XVII.

✻ (4) ✻

DIS. MANIBVS.
SEX. POMPONIVS.
ELAINVS.
POMPONIAE. DONATÆ.
CONJVGI.
CARISSIMÆ. FECIT.
ET. SIBI.
P. Q. EORVM.

Hic autem Sex. Pomponius utrum Pater fuerit nostri Pomponii ut sibi vult *Anton. Augustinus de Nomin. propr. ff. pag. 92. & 235. V. C. Ever. Otto prof. Tom. I. Thef. jur. an non, ad instituti nostri rationem haud pertinet. Alium exhibet idem Gruter. p. LXVII.*

DEDICAVERVNT
IDIB. OCTOBR.
CN. POMPEJO FEROCÆ
LICINIANO. COSS.
C. POMPONIO RVFO.

Tribunum Plebis habet *Pighius in ann. Tom. II. pag. 102. & 114.* Oratorem & jurisperitum magno cum titulo commemorat *Tullius Lib. I. de orat.* De nomine clara res est, de scriptis autem & an ex iis in ff. quædam relata sint, velut indictum silentium. Invita sane jurisprudentia vocatur in partes L. 41. ff. de Hæred. instit. ejus enim inscriptio & verba ultima adeo dubia sunt, ut si per sententias rogandum esset, sine dubio pronunciaretur, NON LIQVERE. Pandoza, Charondas & Haloander pro verbis ut refert *Sextus Pomponius legunt Sextus Pompejus, qui*

qui *Cic. Lib. 1. de Orat. teste* inter majorum gentium Juris Consultos locum tenuit. Sive denique illa lex Juliani potius sit quam Pomponii, sive postrema verba a studioso aliquo juris in margine notata & dein incuria librariorum, aut scribarum in ipsam influxerint legem, tamen ex ea, tantum abest, ut aliquid definiri possit, cum nequidem omnes idem sentiant de Imperatore, cujus mentio in principio d. l. fit, alii Tiberium, alii Titum Vespasianum, alii D. Pium substituunt. Interim hanc leam meam non facio, sed de ejus ætate quædam quasi aliud agens dixisse sufficiat. Hinc paucis dabo, quæ mihi sit sententia in tantis fluctibus eorum, qui vitis Juris Consultorum scribendis operam dederunt. Argumenta illorum huc non transcribam, ne verbosus sim, multo minus ea diluam, ne aut libidinis refutandi, aut consilii temporis perdendi me reum quis postulet. Res suas cuique habere jubeo, meas, si quis desideret, exponam. Multa sunt, quæ me impulerunt ad assignanda Pomponio nostro Hadriani tempora, licet non negem eum sequentium pariter Imperatorum imperia attigisse: Certe librum Enchiridii sui singularem sub Hadriano confectum esse, in propinqua veritatis parte positum puto, quod & penitius inspicienti legem 2. ff. d. O. J. eo magis obvium erit, cum in d. l. §. 47. dicat D. Augustum constituisse, ut ex ejus auctoritate responderent, qui de jure consulentibus operam dare vellent, Hadrianum autem, quem non Divum ut Augustum, sed optimum principem, ideo quod adhuc in vivis esset, appellavit,

rescripisse, cum ab eo viri prætorii peterent, ut sibi liceret respondere, hoc non peti, sed præstari solere. Nec luminibus nostris officit, quod idem Pomponius in L. 22. ff. de Us. & Habit. Hadrianum Divum appeller, scripsit enim libros suos ad Quintum Mucium, ut inscriptio docet, cum jam Hadrianus eo abierat, unde quemquam redire negant omnes. Hujus Imperatoris enim ætate admodum juvenem fuisse crediderim, vitamque ejus adolescentiorem in tempora Antonini Pii incidisse. Cujus rei ipse fidem facit, cum in enumerandis prætoribus omiserit prætorem tutelarem, de cujus officio Paulus & Ulpianus libros singulares scripserunt, quem ideo ille judicem tutelarem appellat *Paulus L. V. sentent. Tit. XVI §. 2.* nec ejus memoriam damnasset, nisi Marcus Antoninus, sub quo vivere fatum mortalitatis ei haud permisit, teste Capitolino in ejus vita c. X. eum primus constituisset. Præterea §. ult. L. 2. de O. J. aperte docet, quam insigniter fallantur ii, qui sub Hadriano eum vixisse negant, nam circa successionem prudentum occupatus ultra Aburnum vel Aburnium L. 78. §. 6. de Leg. III. Valentem, Tuscianum & Salvium Julianum progressus non est, qui omnes sub Trajano & Hadriano ævum duxerunt. Ad Aburnium Valentem extat epistola Plinii L. 4. ep. 24. qui sub Trajano vixit, diversus autem est ab eo quem Capitolinus in D. Pio c. 12. Salvium Valentem vocat, ut & in L. 7. §. 2. de Accul. ubi rescripsit D. Pius Salvio Valenti. Tuscianus quem Fuscianum, aut Volusium Mæcianum sed perperam volunt

lunt Anton. Augustinus de Nominibus propr. ff. Menagius in
 amenit. jur. pag. m. 30. add: Reinold. ad Mercer. pag. 16. Ha-
 driani quoque tempora vidit. Et auctores licet de eo
 ne ullum quidem verbum faciant, hoc tamen vel exinde
 patet, quod libri singularis Enchiridii author cum cum
 Juliano conjunerit, qui dubio procul sub Hadriano vi-
 tam vixit Spartian. in Hadrian. cap. 18. Consulque fuit
 sub eo Imperatore cum Torquato Onuphr. Pavin.
 CC. XXXI.

C. BELLICVS. C. F. TORQVA. M. SALVIVS IVLIANVS
 TVS II II

Porro ipse Julianus utitur auctoritate Pomponii in L.
 63. §. 9. ff. pro socio, ex qua aperte constat, eum Juliano
 συγγενον fuisse. Verum deprehendo hic medicas Ber-
 trandi, in libro, quem inscripsit de Juris peritis, manus,
 qui ita emendat: Et ait Sextus Pomponius Julianum re-
 ferre Sabinum respondentem &c. Sed veniam meretur
 hæc chirurgia, quam non dolus, sed necessitatis Lex ei
 extorsit, ne hic nimirum locus suæ obflaret sententiæ.
 Omnes sane quos vidi præter Holoandrum, qui legit
 Pædus, Codices, *νενηον* interdicut, Vulgata, Alciati &
 Charondæ edit. constanter legunt in d. 1. & ait Julia-
 nus Sextum Pomponium referre Sabinum responden-
 tem &c. Si cogitasset auctor ille de Juris peritis non Ju-
 lianum, sed Pomponium ad Sabinum scripsisse *Wieling.*
in Jurisprud. rest. pag. XC. ab emendatione abstinuisset.
 Jam refellere possem *Petavium in rationar. temp. Grotium in*
vitis Juris Consult. Bertrandum aliosque qui loco Lampridii
 C.

C. LVIII. in Alexandro corrupto decepti, Pomponium ad Alexandri tempora retulerunt, sed alienum puto, cum alii jam otium ab hac re mihi fecerint *Menag. in aman. jur. c. 23. Otto in vita Papiniani p. 223.* Liceat tantum mihi addere elegantem conjecturam Gutherii L. 1. c. 18. de offic. dom. Aug. ubi putat, legisse hominem quendam temporum ignarum apud eundem *Lampridium c. 18.* hac verba de Alexandro Severo: *Leges de jure populi & fisci, moderatas & infinitas sanxit neque ullam constitutionem sancivit sine viginti juris peritis & doctissimis ac sapientibus viris.* Hunc autem numerum vicenarium ut integrum haberet, aliquot eum Juris consultos ex prioribus temporibus adjecisse.

L I B. V. Index Juris consultorum Florentinus libros *τριανκοτα εννεα* exhibet, ad Quintum Mucium. Lex nostra ex eorum V. desumpta est, hinc conferri cum ea meretur propter inscriptionem L. 10. de aur. arg. L. 22. ff. quando dies leg. ex quarum collatione apparet, Pomponium hoc libro legatorum materiam tractasse, ut infra fusius disputabitur.

AD QVINTVM MVCIVM. Hæc verba Pacius & Pandoza notis hisce || || incluserunt, ideo dubium videtur an Pandectæ Florentini ea agnoscant. Sed salva res est cum sæpius fieri soleat, ut his signis notentur, quæ in Digestis Haloandrinis absunt, ut more suo erudite monet *Ampliff. Bynkersh. in opust. ad Leg. Lecta c. XI.* Caterum hoc significatur Pomponium notas scripsisse ad Q. Mucii libros, ut patet ex Lege 10. de aur. arg. L. 31. de Donat. inter Vir. & V. illud quoque notandum quod
 Augu-

Augustei scriptores & qui initio seculi post Christum natum tertii aut circiter floruerunt semper dixerint *apud aliquem notare* *Briff de V. S. v. apud*; mutatum autem hoc est tempore Justiniani, ut nusquam *apud* dictum sit, nisi verba adducantur Juris Consult. veteris alterius notas laudantis, ejusmodi enim extant capita in ff. quæ Tribonianus non ex ipso fragmenti auctore, sed ex alio Juris consulto illud adducente exscripsit e. g. L. 80. de Leg. I. l. 5. de hered. inst. l. 20. de Condit. & Dem. rationem reddit l. 2. §. 42. §. 45. de O. J. l. 3. §. 17. C. de Veter. J. E. *Anton. Augustinus emend. & Opin. l. 1. c. 6.* inprimis vide *V. C. Branco in dissertatione de Jul. Paulo* scripsit itaque notas ad Q. Mucii libros, uti & ad Aristonem l. 18. de donat. & ad Sabinum, ad quem scripsit, non ut Eckius vult in ff. p. 46. libros triginta sex, sed triginta septem, ut patet ex inscriptione l. 5. de Captiv.

CAP. II.

DE GENVINIS VERBIS
LEGIS XII. TABULARVM.

PATER FAMILIAS. *Ita auctor ad Herennium l. 1. c. 13. Cic. II. de invent. c. 50. & Ulpianus Tit. XI.* Hæc vox varios habet significatus, aut enim Dominum *Cic. pro Roscio c. 41.* aut eum qui suæ est potestatis l. 4. ff. de His qui sui vel alieni jur. & patria potestate liberatus,
 B ipse

ipse in Domo dominium habet l. 195. de V. S. Hinc vocatur Princeps familiae l. 196. de V. S. & dux generis *Restus in voce Familia*. Dicitur vero ita putat *Isidorus L. IX. origine c. V. p. m. 1054. patrem familias, quod omnibus in familia sua positis servis tanquam pater filiis patria dilectione consulit servorumque conditionem a filiorum affectu non discernit sed quasi unum membrum amplectitur*. Quicquid fit, hoc loco denotat civem Romanum pro ut occurrit *apud Suetonium in Dom. c. X. & in Aug. c. LIX. Nonnulli patrum familiarum testamento caverunt, ut ab heredibus suis prelato vitime titulo in capitolium ducerentur*. Nec de eo disputandum est cum per vulgares fit, testamenti factionem proprium Quiritium jus fuisse. Ideo *Cicero pro Archia* probaturus archiam esse Civem Romanum eo probavit, quod Archias testamentum fecerit Legibus romanis. *Varro de Re Rust. l. II. c. 10.* Peregrinus enim & qui civitate romana donatus haud erat testamentum conficere non poterat l. 8. §. 1. 2. 3. ff. qui test. facere l. 1. §. 2. de Leg. 3. Verum quid est quod Pomponius & cum eo Justinianus pr. Inst. de Leg. Falcid. N. XXII. dicant. VTI QVISQVE non vero VTI PATER FAMILIAS? An forte in L. XII. Tab. ita scriptum fuisse inde putes? Minime gentium. Justinianus enim & Pomponius parum solliciti fuerunt de integris verbis, quin potius ea tantum allegarunt, quæ ad instituti rationem pertinerent & demonstrandæ testandi libertati interserent. Arcent verborum, uti quisque, nimia generalitas ea a Tabulis. Hoc enim Jure utimur, ut furiosus non possit disponere de

de rebus suis post fata mortalitatis. Nam cum testamen-
tum sit mentis nostrae testatio & speculum vitae morum-
que ut *Plinius* notavit l. VIII. ep. 18. merito arcetur ab ul-
timo elogio conficiendo, cum nulla ejus sit ratio, qui
perpetua mentis alienatione intellectu caret l. 14. ff. de
off. praef. nec ejusmodi homini concessum sit sapientum
jura pertractare L. ult. C. de test. mil. In eo enim,
qui testatur, ejus temporis quo testamentum facit, in-
tegritas mentis, non corporis sanitas exigitur ut *Labeo*
inquit L. 1. posterior: a *Javoleno* epit. l. 2. ff. qui test.
fac. poss. Comitem furioso demus impubere nimi-
rum in quo secundum stoicos non dum adelevit mens
Plutarch. l. V. de repugn. stoic. c. 24. nec satis stabilis
est l. ult. C. de test. mil. l. 5. ff. qui test. fac. poss. ideo
nullum eorum judicium dicitur in §. 1. Quibus non
est permitt. test. non quasi omni plane ratione & intel-
lectu careant sed quod minus sufficiens & non dum ple-
num sit eorum animi judicium *Vlpiano* interprete Tit.
de Testam. §. 12. & ibi *Cl. Schultingio* p. m. 630. In eun-
dem censum haud immerito quis retulerit feminas, (nam
sub quisque uti *Pomponius* in d. l. CXX. de V. S. in-
quit continetur etiam quaeque l. 1. de V. S. L. 45. de
Leg. 2. l. 81. de leg. 3. l. 159. pr. de V. S.) quae nullam
ne privatam quidem rem gerere potuerunt sine tutore
auctore propter consilii infirmitatem Liv. L. 34. c. 2.
Qua de re *Cicero* pro *Murana* c. XXVII. inquit. mul-
ieres omnes propter infirmitatem consilii majores in
Tutorum potestate esse voluerunt. Adeo haec vera sunt,

ut apud plerasque gentes mulieres remotæ fuerint ab officiis civilibus, cura potius rei domesticæ iis demandata. De Romanis clara res est l. 2. ff. de R. J. cum qua conferri meretur propter inscriptionem l. 20. ff. qui test. fac. poss. unde adparet feminas ne quidem testes esse potuisse in testamento. Optime græci ο κολυομενος διατιθεσθαι ετε μαρτυρει εν διαθηκη. i. e. qui prohibetur testari nec testis esse potest in testamento 35. Bas. Tit. 1. nisi Lege publica iis hoc permissum fuerit ut de Gaja Tarratia legitur apud Gellium L. VI. c. VII. aut Virgo festalis fuerit Gell. L. 1. c. XII. aut jus trium liberorum habuerit, tunc enim liberabantur a perpetua tutela & poterant διαθεσθαι κη ταλλα πραττειν ανευ προσατε διαγουσαι i. e. testari & alia sine tutoris auctoritate agere, Teste Plutarcho in vita Numæ qui per alia non obscure intelligit quæ Vipianus Tit. XI. §. pen. exhibet veluti lege aut legitimo iudicio agere: se obligare: civile negotium gerere, libertæ suæ permittere in contubernio alieni sevi morari: mancipi alienare ut Irene apud Gruter. oper. inscript. p. 11. LXXXI.

AIRENEIVS LIBERORVM.
HABENS. M. LICINIO
TIMOTHEO. DONATIONIS
MANCIPATIONISQVE CAUSA
H - S. N. L. MANCIPIO DEDIT.

Omniaque sine Tutoris auctoritate agere. Caterum vero nec testari, nec testes esse in Codicillis L. 3. C. Th. de Testam. & ibi Jac. Gothofred. l. fin. §. ult. de Codic.

dic. ne dum in testamentis esse poterant. Ad hæc primis temporibus testamenta in Comitibus præsentibus jubenteque populo condebantur, a quibus tamen æque consilii infirmitas ac sexus imbecillitas mulieres procul abesse iussit. Verum noviore deprehendit jurisprudentiam apud Ulpian. Tit. XX. §. pen. qui refert, feminas sui juris tutore tamen auctore testari posse. Aliam hic vides Philosophiam & quidem tempore incerto natam, quamquam Ciceronis ætate frequentata fuerit c. 6. pro Cæcin. Vnde verisimile mihi videtur originem ejus, aut non multo ante Ciceronem aut ejus ætate fuisse, quare sæpe in lapidibus & in Corpore juris mulierum testamenta sunt obvia L. 37. §. 6. De Leg. III. L. 19. de inoffic. Test. L. 3. C. eod. L. 33. de Vulg. & Pupil. Unum adhuc qui sub generalibus verbis VTI QVISQVE &c. comprehendi non potuit addere mihi liceat, nimirum filium familias. Hic republica ab Imperatoribus nondum occupata plane & ne patre quidem permittente testari non poterat l. 6. ff. qui test. fac. l. penult. C. eod. quia testamenti factio publici juris non privati erat, finitorem Papiniano in l. 3. ff. qui test. face: poss. & præterea L. XII. Tab. de solo patre familias locuta, ei quoque jus testandi tribuerit. Nimis fuisset a ratione alienum, si decemviri facultatem testandi dare voluissent homini qui nihil in suo censu velut Ulpian. inquit Tit. XX. §. 10. nihil suum haberet, de quo e vita abiturus ultimas conficere Tabulas posset. Tralaticium etenim est filios familias in dominio mancipioque patrum fuisse Caj. inst. Lib. 1.

Tit. 6. §. 3. l. 1. §. 2. ff. de Rei Vind. omniaque patri ac quisivisse. Durius sane in hac re erant conditionis quam servi, quorum Testamenta Domino permittente, ut legitima custodiebantur Plinius Lib. VIII. ep. 16. Donec Augustus Nerva Trajanus & Hadrianus constituerunt, ut de castrensi peculio libere testari possent pr. inst. quibus permitt. non est test. fac. l. 1. ff. de test. mil. non quidem ut filii familias sed ut patres familias fictione juris l. p. §. ult. ff. de injusto rupto. & irrito: ne Cap. XII. Tab. impedimento esset quippe quæ solius patris familias tantum mentionem fecerat.

VTI LEGASIT. Prolegarit, Haloander legasset. Verum plus apud me valet auctoritas Codicis Florentini, quam Haloandri emendandi libido. Non enim, inusitatum fuit Priscis litera S. uti pro R. immo antequam necessitatis erat, quam Appius Claudius invenerat literam R. eaque inventa non penitus abjecerunt literam S. sed eam usurparunt pro litera R. ita *Festus V.* iussa testatur veteres iussa non jura dixisse, arbosem pro arbore robosem pro robore, v. arbos, esit pro erit *vid. Quintilianus Lib. 1. inst. orat. c. 4* ipse *Tacitus queritur Lib. II. Annal. in fin.* Romanos recentium in curiosos vetera extulisse. Plura qui desiderat adeat *Robertum Lib. II. Animadvers. c. 2.* Interim, si hanc legem propter inscriptionem ut supra monui, cum *L. 10. de Aur. Arg. L. 22. ff.* quand. Dies Leg. conferre velis, deprehendes, Pomponio de legatis tractaturo ante omnia animum fuisse explicandi vim ac potestatem *78* verbi legare. Perquam familiare enim juris-

jurisconsultis rem quantam exponere aggressuris erat ut
 imprimis ante oculum haberent illud *Platonis in Gorgia*
os αυτα ονοματα ειδη εισεται και τα πραγματα i. e. qui rerum
nomina norit, etiam res ipsas facile pernoſcet. De Labcone
 illustriſtis extat locus apud *Gellium Lib. XIII. c. 10.* qui refert,
 eum latinarum vocum origines rationesque percaluiſſe,
 eaque præcipue ſcientia ad enodandos pleroſque juris
 laqueos uſum eſſe. Alios jurisconſultos hac in arte exi-
 mie verſatos exhibet tot. *Tit. ff. de V. S.* Quod autem
 originem verbi legare attinet alii a græco verbo *ληγεν*
 vel *ληχεν* deducunt ut *Merula ad XII. Tab. p. 140.* aliis
 idem eſt ac lege agere, diſponere, mandare, quorum
 ſententiæ ego quoque accedo, præſertim ſi *Vlpianum*
 audiamus *Tit. de Leg. §. 1.* qui legatum, inquit, eſt, quod
 legis modo i. e. imperative in teſtamentis relinquitur,
 nec inconcinne quis dixerit, ea lege peragi, quæ in co-
 mitiis fiunt *Cic. 1. de orat. Vopifcus in Aurel.* nihil non adeo
 extra omne dubium eſt poſitum, quam ea omnia vim
 habuiſſe legis quæ in comitiis *Quiritium* conſenſu con-
 debantur. De teſtamentis clare teſtatur *Gellius noſt. attic.*
Lib. XV. c. 27. Cic. Philip. 11. c. 42 qui aperte teſtamentum
 legi ita comparavit: *in publicis nihil lege eſſe gravius in*
privatis firmiſſimum teſtamentum. Ex his conſtat ver-
 bum legare hic non denotare particularem quandam
 prout in *Digeſt. & Inſtit. Tit. de Legatis* ſumitur, verum
 univerſalem potius de patrimonio diſpoſitionem adeo
 ut agente *Pomponio* in noſtra lege quis poſſit heredes
 inſtituere ac legata dare &c. Audiendi plane non ſunt qui
 popu-

populariter loquendum putant, nec præter *Plautum Cas. Actu 1. sc. 1. vers. 12.* huncce significatum apud elegantiores latinæ linguæ auctores obvium esse, nam plane non alio sensu illud verbum occurrit apud *Vlpianum Tit. XX.* in nuncupatione testamenti: *Hoc uti in his tabulis cerisve do, ita lego, ita testor,* & in *L. 1. pr. ff. ad Leg. Falcid.* Quid quod affiduum dabo vadem *Theophilum* nempe *Tit. inst. de Leg. Falcid.* qui dum inquit. *ως μεν λεγατευση και διατυπων τις* explicat verbum *λεγατευσην* per *διατυπων* nam particula *και* hic significat idem ac id est ut sumitur ad *Rom. VIII. v. 23. conf. Scheffer. ad Alianum in indice* similiter in latina lingua & pro id est sumitur, ita Imperator in *inst. ait tutela est vis & potestas & c.* hoc est *tutela est vis i. e. potestas & c.* vide *Steuvechium ad Veget. Lib. III. c. 10. & in Elef. ad Arnob. Lib. II. Orton. ad inst. p. m. 103.* Cæterum ponamus verbum legare semel tantum occurrere in hoc significato in *L. nostra XII. Tab.* ex inde tamen non sequitur explicationem hanc esse nimis jejunam. Quis quæso facile nundinas pro epulis usurpatas inveniet excepta *L. 69 ff. pro Soc. &* verbum judicare pro legare excepto *2. feud. 9. §. donare autem?* Multa enim verba teste *Varron. Lib. IV. de lingua lat.* aliud nunc ostendunt aliud ante significabant.

SVPER FAMILIÆ. Jam litem movent *Hortomanus Balduinus c. XXIX. Revardus c. XII. & XVIII. pariterque Marcilius ad Leges XII. Tab.* qui super Familia scribendum putant, imprimis cum *Cic. II. de Invent. c. 59. Vlpianus l. c. Baudoza & Charondas in L. 53. de V. S.* ita jubeant,

jubeant, ita velint & Grammaticis vim fieri vetent. Verum liceat mihi antestari. Vix puto aliquid emendandum esse in *L. 53 de V. S.* cum præter Holoandrum, immensum quantum apud me valeat, Florentini Codicis auctoritas. Nec Grammaticis injuria infertur, cum ejusmodi constructiones jam dudum latina civitate donatæ sint. *O ravo* Cujacius quidem facile ad ea esse responsionem putat, quod græca sint. Sed bona venia tanti Viri symbolam meam conferam. Facile huic constructioni locum do in latinitate, cum nullus videam necessitatem, quæ me ita urgeat, ut ea, quæ a peregrinis obtorto collo in jus nostrum rapiuntur, patria & domestica negem. Vulgi fabula est, Jurisconsulti magna cum orationis elegantia scripsisse & qui quanto græcinos immiscere potuerunt? hæc sunt inter se invicem pugnantia. Crediderim itaque Ellip: hic potius esse, quæ auctoribus valde fuerunt familiares. Sic. *Cic. L. III. de offic. 3. Si descendi (subaudi negotium) labor est potius quam voluntas.* *Plaut. asin. II. 4. 53. cui omnium rerum (negotium) ipse semper credit.* add. *Gell. VII. 13. §. 3. instit. de Legib. agnat. success. Perizon. ad sancti Minerv. Lib. 2. c. 3. n. 12. p. m. 175.* Ex his autem, quod apud auctores Ellipses inveniuntur, parum sequitur, eas a Græcis mutatas, cum æque græca lingua iis abundet, nisi dicere velis & eas a græcis aliunde esse in civitatem assumtas, *vid. Bost. Ell. p. præc.* Haud nego, græca apud Romanos magno in pretio semper fuisse habita *Cic. in Brut. c. XC. adeo, ut barbara vox sit Marii apud Sallustium jug. c. LXXXV. GRÆCAS LIT-*

C

TERAS

TERAS NON DIDICI, ex inde tamen commode inferri nequit, latinum dicendi genus ab optimis auctoribus veluti Cicrone græcis constructionibus adeo fuisse maculatum. Et licet his omnibus repudium mittam, verum tamen est, auctores sæpius casu secundo pro sexto usos esse, uti multa profert exempla Nonius Marcellus de propriet. ferm. c. IX. Aperte inter alia hoc docet Inscriptio apud Gruterum p. CCC. XLIII.

ACERRIO FIRMEO LEONTIO
 PRIMARIO VIRO ET EDITORI
 MVNERIS SVI CVM FERARVM
 LIBYCARVM QVI VIXIT ANN.
 XXX. DIGNISSIMO FILIO
 CONSECRABERVNT.

Miror *Jacob. Gothofredum* summi ingenii virum, *Marcilium, Revardum, Rittersbusium* ad LL. XII. Tab. & nuper *Clarissimum Belgii sydus Burmannum* in restituendo hoc LL. XII. Tab. capite ꝛo FAMILIÆ prætermisisse, cum tamen abunde constet, illud sine scelere prætermitti non posse. Auctor ad Herennium, cui Tabulæ XII. sine dubio ad manus fuerunt, inquit, PATER FAMILIAS VTI SVPER FAMILIA RECUNIAVE SVA LEGAVERIT ITA IVS ESTO. Videmus insuper apud auctores ꝛo familia & pecunia perpetuo conjugii. *Gellius Lib. XVIII. c. 1. Quoniam & corporis integritas sanitasque, & honestus modus formæ, & pecunia familiarique & bona existimatio, ceteraque omnia corporis & formæ bona necessaria viderentur persciende beatæ vitæ idem Lib. XVI. c. 10. pecuniam familiamque conjungit. Plane non dubium*

dubium videtur, quin in nostra lege *pro familia* adfuerit, cum in alio capite LL. XII. Tab. ubi agitur de successione ab intest. familia & pecunia conjungantur ita: *si pater familias intestatus moriatur familia pecuniaque ejus agnatum gentiliumque esto auct.* ad Herenn. Lib. 1. § 13. Cic. II. de invent. c. 50. & Suetonius in Nerone c. 4. eleganter hoc idem innuit, cum inquit: *Ex hoc Domitius nascitur quem emptorem familia pecuniaque in testamento Augusti fuisse vulgo notum est.* Ne autem quis mihi objiciat utrumque familiam & pecuniam totum significare patrimonium, pro ut de pecunia mox videbimus, disquiramus, quid proprie familia denotet. Hoc vocabulum, cum voce pecuniæ conjunctum, semper denotat servos, quippe in quibus magna olim veterum facultates sitæ erant. *Phædrus Lib. III. fab. 19. L. 9. ff. de Jurisdic. L. 32. ff. ad L. Aquil. L. 32. de dolo malo L. 1. ad S. C. Silan. L. 5. de Hæred. pet. L. 31. de Noxal. act. imprimis vero huic rei lucem affert Rubrica in ff. si familia furtum fecisse dicatur Gell. Lib. IV. c. 1. L. 3. §. 6. ff. de Pen. leg.* Differentia porro inter familiam & pecuniam clarior evadit ex inscriptione apud *Grut. p. DCXXXVI. FAMILIAM SVAM MANV MISIT PECVNIAM LEGAVIT.* Ex hoc enim lapide tituloque sepulchrali per quam manifestum est, Quirites hæc inter se invicem optime sejunxisse & formulam, quæ ex LL. XII. Tab. manaverat, in testamentis condendis in morem usumque iis migrasse. Verum posterioris avi Juris Consult. eam immutarunt & vocem familiae non servos tantum, sed omnes res, quæ in patrimonio

nio sunt, significare voluerunt *Terent. Heaut. Actu V. sc. 1. vers. 36.*

Decem dierum vix mihi est familia. i. e. res familiaris L. 195. L. 40. §. 2. de V. S. & liberos L. 196. de V. S. collat. Leg. Mosaic. Tit. XVI. §. 9. Paulus sentent. Lib. III. Tit. 6. §. 58. & hereditatem. Unde notum est iudicium familiae erciscundae & familiae emtor.

PECVNIAE. Variæ sententiæ de origine vocis pecuniæ videri possunt apud *Desider. Herald. in Advers. Lib. 1. c. 8. p. m. 38. 39. Robert. Cenal. de ponder. ac mens. ration. Tom. II. Thesaur. Graviani Tom. VI. Isidor. Origin. Lib. XV. c. 17. Plinius Lib. XXXIII. c. 1. & Lib. XII. c. 3.* Varios autem habet significatus & proprie quidem denotat pecuniam numeratam, ut in *Senatus C. Maced. & Tit. C. de prohibita sequest. pecuniæ*, quo modo *Vlpianus* quoque in cautione, quæ ex *Lege Jul. & Pap. uxori a marito præstatur*, qui servos manumisit uxoris voluntate, accipiendam esse dicit in L. 64. §. ult. fol. matr. Interdum pecunia designat ea, quæ pondere, numero & mensura constant. L. 30. de Legat. 1. & in L. 178. d. V. S. Adeo late accipitur, ut non tantum, quæ numero, pondere & mensura constant, sed etiam omnia omnino corpora complectatur. Verum ea definitio non ad omnem, in quo pecuniæ fit mentio, referenda est casum, sed potius de stipulationibus emtæ & venditæ hereditatis, actionis aut obligationis tantum inter pretanda est propter L. 2. ff. de Heredit. vel act. vend. L. 3. L. 38. ff. d. V. O. ex quarum inscriptionibus adparet, eas ex eodem Lib. XLIX.

ad

ad Sabinum sumptas esse, in iisque de stipulationibus
 emtae & venditae hereditatis tractatum fuisse eaque oc-
 casione Ulpianum in L. 178. vocem pecuniae, quae in di-
 ctis stipulationibus occurrebat, explicasse Cujac. Lib. II.
 observ. c. 30. Aliter sumitur in L. 1. §. fin. ff. de Ca-
 lumn. Hoc loco denotat, exceptis servis, reliquam here-
 ditatem Cic. tamen Topic. c. VIII. quod ipse Justinia-
 nus in L. 2. §. 1. C. de const. pecun. confirmat, cum
 ommissa servorum mentione dicat, hoc vocabulum in li-
 bris auctorum & in ALIA ANTIQVA PRVDENTIA sub-
 se comprehendisse res omnes, quae pondere, numero &
 mensura constant. Imperatorem hic per libros juris
 auctorum Celsum Lib. XIII. ff. L. 88. de V. S. & Her-
 mogenianum Lib. II. jur. Epitom. L. 222. de V. S. per
 antiquam autem prudentiam, legem nostram XII. Tab.
 intelligere, non vana conjectura ducor, eo, quod Justi-
 nianus in alleg. L. 2. §. 1. C. de const. pecun. veteres
 libros prudentum opponat antiquae prudentiae. Nec
 alienum est a jure nostro, jus illud, quod Tabulae ter-
 sanxere quaternae, antiquae prudentiae nomine venire,
 cum eadem occurrat locutio §. 5. Instit. de Exhared. li-
 ter. L. 1. C. de Except. L. 7. ff. de capit. minut. L. 29.
 §. 7. de Liber. & posthum. L. 1. de Pet. hered. L. ult.
 C. si cert. pet. L. 1. C. Theod. Fin. regund. pr. Instit.
 de Bonor. poss. L. 2. §. 11. de Orig. jur. Ex his ita-
 que constat servos in LL. XII. Tab. sub pecunia com-
 prehensos non fuisse; licet postea sub ea continerentur
 ut Augustin. de discipl. christ. VI. p. 585. Tom. VI. op. inquit.

Quicquid homines possident in terra, quorum domini sunt, pecunia vocatur, servus sit, vas, ager, arbor, pecus, quicquid horum est, pecunia vocatur. Cl. Heinec. in Antiquit. p. m. 188.

TUTELÆVE REI SVÆ. Gerhardus Noodtius in ff. Tit. de Tutel. & Lib. II. obser. c. 19. putat, verba rei suæ neque legis esse, neque Vlpiani, verum ea deberi alicui juris studioso, qui ad oram libri sui in quo vera fuerit Vlpiani lectio super pecunia tutelave suæ annotaverit, alibi extare *ro rei suæ* e.g. in pr. Instit. de Leg. Falc. Nov. XII. c. 2. illudque per in cogitantiam liberarii in ipsam legem 53. de V. S. irreplisse: Denique hæc verba *super pecunia tutelave rei suæ* non convenire regula, quam Pomponius, Vlpianus & Marcianus tradunt. Tutorem nimirum personæ testamento dari posse, rei vel causæ non posse, ideoque potius scribendum esse *super pecunia tutelave suæ*, cum pater & filius, qui in ejus domo & potestate est, jure civ. pro eadem persona habeantur hancque conjunctionem & unitatem indigitare L. XII. Tab. Sed pace tanti viri retineo potius lectionem quam Pandectæ Florentini in L. 53. ff. d. V. S. & Vlpianus Tit. XI. exhibent. Nec Liberario alicui incogitantia aut imperitia culpa assignari potest, cum salva res sit & integer sensus, ut potius abjectis illis verbis manifestum in d. l. vulnus appareret. Multo minus concedere possum, ideo dici debere, super tutela sua, quod pater & filius una sit eademque persona, siquidem hæc una est ex iis thesibus, quæ invita jurisprudentia circumferuntur.

tur, nec ullum in jure fundamentum habet. Non ea Decemviris fuit sententia, ut quis tutorem daret rei, sed potius liberis suis. Quid opus fuisset interpretatione prudentum & fori disputatione? ut certis tantum in casibus Tutor rebus pupilli dari possit L. 10. §. 4. ff. de Excusat. Tutor. L. 15. ff. de test. tut. (qua in lege dicitur, *hoc jure utimur*, quæ voces semper denotant, rem disputatione fori finitam & consuetudine adprobatam,) si Decemviri per *ro rei sue* non intellexissent liberos, sed e. g. fundum, agrum &c. Non indiget Patrono aut oratore L. nostra XII. Tab. ipsa per se satis causam orat & quomodo intelligi debeat, perspicue docet. Nam postquam locuta erat de familia, de pecunia, hoc est de toto patrimonio, egit dein quoque separatim de tutela REI SUE i. e. liberorum suorum. Huic suffragatur quoque Pomponius in nostra lege, cum dicit LL. XII. Tab. latissimam tributam fuisse potestatem & heredes instituendi, & libertates dandi, *tutelas quoque constituendi* &c. & Paulus in L. 53. de V. S. cum dicitur *super pecunie tutelæ sue*, ait, tutorem separatim sine pecunia i. e. hereditate, nam Decemviris pecunia est hereditas *Cic. in Top. Cap. 8.* dari non posse. L. 1. ff. de Testam. tut. L. 73. §. 2. de Reg. Jur. Totam hanc disputationem effecit parum intellecta rei significatio, ut aliter esse non potuerit, quam ut Juris Consulti in diversas iverint sententias. Quamvis sic rei significatus latissime pateat & omnes res, quæ in patrimonio, quæ extra patrimonium positæ sunt sub se comprehendat L. 5. de V. S. L. 1. in fin. de Reb. credit.

dit. pr. Instit. de Rer. Divis. L. 32. §. 2. de Legat. 2. pr. Inst. de Reb. corporal. & interdum ea tantum, quæ in patrimonio sunt, significet L. 1. ff. ad L. Falcid. Tamen hoc loco, ne nimis operose in enumerandis significatibus rerum verser, intelliguntur liberi, quippe qui apud Romanos nihil aliud erant, quam res mancipi *Caj. lib. I. Inst. Tit. VI. §. 3.* & eodem habebantur loco, quo servi, qui omnium suffragio res erant. Egregie hoc confirmat vetus Virgillii Scholiastes *Sorpius ad L. XI. Aeneid. V 143. dum*, alii tradunt, inquit, de filiis, qui in potestate patris sint, non putari jus esse, funus vocari fictique, quia servi loco sint parenti. Hinc non alia ratione filio subrepto patri furti actio apud Romanos dabatur L. 14. §. 13. L. 38. pr. de furtis & rei vindicatio directa ex jure Quiritium L. 1. §. 2. ff. de Rei Vindicat. quam quod res inque dominio mancipiove parentum essent, ut impune vendi & occidi potuerint. Talem & adeo magnam potestatem, paternam majestatem adpellat *Valerius Max. lib. VII. c. 7. Livius lib. III. c. 45. Senec. lib. II. de benef. & lib. III. de benef.* qui parentes domesticos magistratus vocat. Nam liberos necare, extra publicas tabulas positum erat. Ex quo intelligi potest, quod *Justinianus inquit §. 2. Instit. de patria potestate*, nemini talem in liberos competere potestatem, qualem Romani habuerint. Ne nimius sim in hoc argumento, ad testimonia *Quintil. de clamat. 376. & de clamatione 3. Diaryst. Hali carnass. lib. II. c. 27. Valerii Max. lib. V. c. 8. Livii lib. III. c. 45. Forner. lib. I. c. 2. & 3.* aliorumque qui impense operam

operam impenderunt in tractandum vetus jus vitæ & necis, me converto, qui multa exempla æque iudicii paterni ac domestici memoriæ prodiderunt vid. *Wieling diff. I. de jur. antiq. vit. & nec. L. 4. C. de patria potestate L. 2. pr. C. Theod. de liber. causi. L. ult. C. de patr. potest. Noodt Lib. I. Probabil. c. 11.* Ipsa adoptionis formula, apud Gellium Lib. V. c. 19. etiam si hæc omnia exilio damnare velis, satis illud evincit: VELITIS. JVBÆATIS. QVIRITES. VTI. LVCIUS. VALERIUS. LVCIO. TITIO. TÂM. JURE. LEGEQVE. FILIUS. SIBI. SIET. QVAM. SI. EX. EO. PATRE. MATREQVE. FAMILIAS. EJVS. NATVS. ESSET; VTIQVE. EI. VITÆ. NECISQVE. IN. EO. POTESTAS. SIET. VTI. PATRI. ENTO. FILIO. EST; HÆC. ITA. VTI. DIXI. ITA. VOS. QVIRITES, ROGO. Ex his patet quam insigniter fallatur egregium quondam Belgii decus Cl. Noodtius & quam remota sit a legibus Decemviralibus ejus interpretatio. Siquidem Cajus in L. I. ff. de testament. tut. abunde docet, per verba L. XII. Tab. TUTELÆVE REI SVÆ parentibus permittum esse, liberis suis, si modo in potestate sunt, testamento tutorem dare, etiam si aliorum auctoritatibus repudium mittamus. Ad originem tutelæ testamentariæ quod spectat, sunt, qui eam ex hac lege repetunt, sed vellem potius ejus natales ad Regum tempora referri, siquidem ex *Lib. I. c. 34.* satis constat Regem Ancum Marcium e vita abiturum liberis suis testamento tutorem dedisse. Interim non pertinaciter defendam, ea non L. XII. Tab. aut institutis liberæ reipublicæ Romanæ deberi, quæ jurisprudentiam regiam redolent, cum ea Regibus exactis,

D

cum

eum iis simul nomen ac vim amiserint & si quæ præclara visa fuerint, non legis a Regibus profectæ nomine, sed usu ac moribus introducta dicantur. Illustre hac de re extat de immensâ in liberos potestate exemplum, eam enim quam a lege regia profectam confirmat *coll. LL. Mosaic.* moribus introductam dicit Juris Conf. in L. 8. ff. de His Qui sui jur. sint vel Alien.

ITA JVS ESTO. h. e. Ita lex esto. *Theophil.* in *Instit.* Tit. de L. *Falcid.* τὸ το νόμος ἐστὼ. Hæc verba vim ultimarum voluntatum exponunt & satis iununt, testamenta apud Romanos instar fuisse legis, quoniam in Comitibus calatis condebantur, ubi universus populus in suffragia mitti debebat, num vellent, juberent uti Sempronius Lucio Titio hæres fieri *Gellius Lib. XV. c. 27.* Ut enim quis testari possit de bonis, quæ alias ad universitatem reverterentur voluntate ac jussu eorum opus est, qui civitatem constituunt. Dominium, quod cuique in res competit, non ultra possidentis vitam extendi potest, cum nemo disponere aut velle possit eo tempore, quo definit velle. Redeunt ergo ad pristinum communionis statum res possessæ post mortem & occupanti cedunt tanquam nullius. L. 1. ff. de Rer. divis. *Cajus Lib. II. Instit. Tit. 1.* Ideo nec furtum rerum hæreditariarum fieri posse Juliani sententia est L. 68. ff. de furtis & ibi *Gorbofred.* in *Not.* L. ult. expilatæ heredit. (ubi tamen male non parenthesi inclusum est, quasi abesse debeat. Nam præter quod *Taurellus*, *Haloander* & *Charondas* id habent, negationem in d. l. adesse debere evincit L. 6. §. ult. ff.

de act. rer. amotar.) Accedat igitur oportet L. auctori-
 tas, quæ ultimis Tabulis robur ac vim addant, ita ut
 ejusmodi dispositio ab alio impugnari nequeat. In no-
 stra lege, quam illustrandam sumpsimus, testamentis
 vim legis tributam deprehendimus ex iis potissimum ra-
 tionibus, quas paulo ante in medium adduxi. Defini-
 tio legis, quod ea finiente Ateio Capitone sit generale
 jussu populi aut plebis, rogante magistratu apud *Gell.*
Lib. X, c. 20. & auctor. ad Herenn. Lib. II. apud Justin. Instit.
§. 4. de Jur. Nat. Gent. & Civ. satis evincit testamenta le-
 ges fuisse, eo quod in comitiis conderentur & Decem-
 viri dicant *ITA JVS ESTO.* Hac de re Græci testari ver-
 tunt *νομοθετεω* in *Nov. 22, c. 2.*

CAP. III.

DE INTERPRETATIONE
 PRUDENTVM.

Consideravimus Legem XII. Tab. testamentorum
 fontem & originem: eamus nunc cum Pompo-
 nio nostro in rem præsentem, qui, *latissimam tri-
 butam, ait, potestatem & hæredes instituendi, & legata &
 libertates dandi, tutelas quoque constituendi, sed id coangustat-
 um esse interpretatione vel Legum vel auctoritate jura constituen-
 tium.* Feret hic humanus lector levem emendationem
 quæ verba ultima eo transponit, ubi scribarum aut li-
 bra-

D z

bra-

beriorum incuria avulsa videntur. Hoc autem modo Pomponium scripsisse: *sed id coangustatum est vel Legum auctoritate, vel interpretatione jura constituentium.* exinde auguror, quia verisimile non est, tam magni nominis Juris Consultum unum idemque bis dixisse, siquidem, ut mox dicam, interpretatio & auctoritas jura constituentium idem exprimunt. Præterea si referas interpretationem ad *ro Legum*, haud satis scio, an Regulis juris conveniat, etenim legis virtus non in interpretando consistit, sed potius in imperando, verando, permettendo & puniendo L. 7. ff. de LL. & Senat. C. inmo amplius, lex & interpretatio sibi invicem haud raro opponuntur Ampl. Bynckers. in opusc. p. 329. Nec peregrina in legibus est locutio, *auctoritate earum aliquid constitui*, nam eundem deprehendimus stylum in L. 13. C. de Except. L. 2. C. de Rei Vind. Hinc parum dubito, quin omnes, quos æquus amavit Jupiter, me absolvant ab emendandi libidine, præsertim si animum advertere velint & considerare, quam multa in ff. extent loca in quibus aut plane sensus mutilus, aut verba rejecta a suis sedibus maleque in alium locum transposita reperiuntur vid. *Rad. Forn. Lib. II. rerum quotidian* qui multa congefuit loca, quibus docet necessitatem & summam transpositionis utilitatem. Nihil ex ipsa lege ejeci, nec expunxi, si vero cui parum placuerit levis hæc emendatio, per me licet, facileque subscribam, si quis meliora dederit. De variis Legum definitionibus, aut earum ferendarum modo nihil est, quod dicam, cum jam ante me *Manutius* &

& Anton. Augustinus integris libris hanc materiam ita tractarint, ut aliorum industriæ parum aut nihil reliquisse videantur. De auctoritate igitur & interpretatione jura constitutentium i. e. prudentum pauca addam. Ducem potissimum elegi in ardua hac re & nimis late patente Pomponium in L. 2. §. 5. qui, *legibus his latis*, inquit, *cepit, ut naturaliter evenire solet, ut interpretatio desideraret, prudentium auctoritatem, necessariamque disputationem fori,* uti cum *Ampl. Bynckers. in prætermis.* ad hunc §. lego. His tradit, LL. XII. Tab. interpretationi occasionem dedisse, earum enim brevitatis & obscuritatis tanta erat, ut non raro ipsi prudentes, ne dum plebs nullis exulta bonarum literarum studiis, sensu Legis laborarent. Evenit hoc *Sexto Aelio* & *L. Atilio* apud *Cic. II. de Leg.* qui ingenue professi sunt, quid Lessum in LL. XXII. Tab. significaret, se ignorare. Similes querelæ apud *Gell. Lib. XVI. c. 10. Lib. XX. c. 1.* leguntur. Latine lingue fata si ob oculos ponere velis, eo minus hoc tibi mirum videbitur, tanta enim diversitas est lingue latine Decemvirorum ætate, ab ea, quæ *Cic.* tempore floruit, ut vere *Polybius* dixerit *Lib. III. c. 22.* veteris lingue latine tanta diversitas est ab illa, qua hodie utuntur, ut vel peritissimi nonnulla ægre, ubi animum attendierint, explanare queant. Summa hac de re flagitabat necessitas, ad earum interpretationem Legum ut accederent, qui cognitionem juris profiterentur. Eximiis laudibus a *Gell. Lib. XX. c. 1. sexti Cæcili* & *Phavorini Philof.* celebratur opera, quod scite & docte LL. XII. Tab. percaluerint. In initio quidem

omnis interpretandi scientia ac potestas penes Collegium pontificum erat L. 2. §. 6. de Orig. Jur. sed per vulgata Cnæi Flavii studio eorum arte, Juris Consulti munus hocce occuparunt, qui æque scribendo, ac respondendo, ac disputando LL. XII. Tab. interpretati sunt. Inter alios hilarioris famæ Juris Consultos principem locum tenent *Cujus*, qui Libris VI. LL. XII. Tab. interpretatus est, ut patet ex inscriptione L. 1. de Orig. Jur. L. 234. de V. S. L. 48. de pactis L. 236. 237. 239. de V. S. L. 3. ff. de litius. *Sextus Aelius* tripartita scripsit, in quorum secundo referente Pomponio L. 2. §. 38. d. Orig. Jur. LL. XII. Tab. interpretatus est. Similiter *Antistius Labeo*, cujus commentaria adducit *Gell. Lib. 1. c. 12. & Lib. VII. c. 15.* His non immerito junxeris *Ciceronem*, qui in libris suis, imprimis autem iis, quos de legibus inscripsit, multa de LL. XII. Tab. inferuit. Insuper is est de interpretatione prudentum *Livii* locus *Lib. II c. 55.* quem ideo integrum opponam: *Sanciverunt Romani, ut qui Tribunis plebis, Aedilibus judicibus, Decemviris nocisset, ejus caput Joci sacrum esset. Familia ad Aedem Cereris, Liberi Liberaque venum iret. Hac lege juris interpretes negant quemquam sacro sanctum esse: Sed eum, qui eorum cuiquam nocuerit sacrum sanciri. Itaque Aedilem prebendi ducique a majoribus magistratibus: quod si & non jure fiat, (noceri enim alicui hac lege non liceat) tamen argumentum esse, non haberi pro sacro sancto Aedilem, Tribunos veteres jurejurando plebis cum primum eam potestatem creavit sacro sanctos esse. Ewere qui*
 INTERPRETARENTVR, eadem hac *Horatia Lege* Consult-

bus quoque & Prætoribus qui iisdem auspiciis, quibus *Consules* crearentur, cautum esse: *Judicem non consulem adpellari.* Quæ refellitur interpretatio &c. vid. *Cic. III. de offic.* Quoniam vero *Juris Consultus* definitur a Cicerone I. de orator. qui non modo legum & consuetudinis ejus, qua privati in civitate utuntur, sed etiam ad respondendum & adagendum & cavendum peritus esse debet, hinc merito de altero interpretationis genere, responsis nimirum, agemus. Respondendi munus quanto semper apud Romanos in honore fuerit habitum, difficile est dictu. Non plebs, sed populus, non privati tantum, sed *Judices* quoque ad *Juris Consultos* velut ad benefica sidera convolabant, eosque in causis dubiis ac controversis de jure consulebant. Hanc ob causam *Cajo Scipioni Nasicæ* ob eximiam de jure respondendi promptitudinem & singularem in rebus controversis animi præsentiam publice domus fuit data, quo facilius consuli posset. Hæc cum ita sint, eo minus quis Ciceroni in vitis ponet, si domus *Juris Consulti* totius civitatis oraculum ei visa sit *I. d. orator. c. 45.* Eodem loco valde miratur, *Quinti Mucii* januam & vestibulum in ejus infirmissima valetudine affectaque jam ætate maxima quotidie frequentia civium ac summorum hominum splendore celebratum fuisse. *Ennius* non aliam ob causam, referente eodem *Tullio*, *Sextum Ælium* egregie cordatum hominem, quam propter eximiam juris civilis scientiam, appellavit. Tanta erat & adeo magna juris *Consultorum* veneratio ut jam hanc ante domus eorum irent, *Horatius II. Epist. I. v. 103.*

Roma

Romæ dulce diu fuit & solenne, reclusa
 Mane domo vigilare, clienti promere jura
Sermon. II. 1. v. 9. & 10. Etsi Juris Consultus copiam sui
 fecerat, solennis interrogantium formula erat: LICET
 CONSVLERE Quod idem Poeta *Horatius II. Sermon. Sa-
 tyr. 2. v. 192.*

Ergo consulere & mox respondere licebit.
 His respondebat Juris Consultus CONSVLE aut LICET
 de quo *Tibullus* concinne canit *Lib. I. Eleg. 4.*

Me, qui spernentur amantes
 Consultant: cunctis janua nostra patet. *Add. Cic.
 c. 13. pro Muræna.* Deinde factum proponebant ut docet
 L. 83. de Leg. 2. L. 44. §. 1. ad S. C. Trebell. L. 30. §. 1.
 de Except. Rei, judicat. De ejusmodi interrogandi &
 respondendi modo optime lucem affert L. 22. ff. ad L.
 Falcid. *Nesennius Appollinaris Julio Paulo.* Ex facto, domine,
*species ejusmodi incidit: Titia filias suas tres numero aquis ex
 partibus scripsit heredes &c. Quæro, an adversus coheredes suas
 a quibus legata & ipsa accepit, uti possit Falcidia &c.* RE-
 SPONDI L. 37. de Excusat. Tut. L. 41. de Re Judicat.
 L. 34. de Negot. Gest. L. 49. §. 3. de Solut. L. 17. de
 Pactis dotal. hac specie facti proposita responsum acci-
 piebant, in quo formula hæc erat: *Secundum ea, quæ
 proponerentur* L. 13. §. ult. L. 15. pr. L. 16. §. 1-2. ff. de
 Aliment. Legatis in proposita specie, L. 81. de Hæred. in-
 stit. Respondit non proponi L. 78. §. 2. ad Senat. Conf. Tre-
 bell. L. 34. §. 6. de Legat. II. L. 38. §. 4. & 7. de
 Legatis III. vid. *Briffonius de Formulæ p. 313.* Sin vero
 res

res moram non patiebatur, ut ad Juris Consultorum domus ire possent, statim in foro Juris Consultos in consilium adhibere poterant, ii enim aut in stationibus erant, aut transverso foro ambulabant *Cic. III. de Orat. Meminerant illi Sextum Aelium, M. vero Manlium nos etiam vidimus transverso ambulante foro, quod erat insigne eum, qui id faceret, facere civibus omnibus consilii sui copiam.* Ex hisce origo advocatorum apud Romanos eruenda est. *Dionysius Hali carnass. Lib. II. Antiq. Roman. Plutarchus in vita Romuli, Brummer. ad Legem Cinciam c. 2.* Nam ideo hoc nomine insigniebantur, quod a partibus transverso foro ambulantes in patrocinium causarumque tutelam advocarentur. Romæ fuisse certas stationes, ubi Juris Consulti jus controversum interpretarentur, de eoque disputarent ex *Gell. Lib. 13. c. 12.* satis adparet, ubi refert: *Se cum ex angulis secretisque librorum ac magistrorum in medium jam hominum & in lucem fore prodiisset, quaesitum esse meminisse in plerisque Romæ stationibus jus publice docentium aut respondentium &c.* idem confirmare mihi videtur vetus Scholiastes Juvenal. dum notat ad illud Sat. III.

Figantur virides, scalarum gloria palma. *Scale armariola advocatorum vel ut quidam case & stationes.* Incredibile est, quanta in autoritate fuerint JCTi, ad eos enim ibatur, ut non solum de jure civili ad eos, verum etiam de filia collocanda, de fundo emendo, de agro colendo referretur *Cic. III. de Orat.* Interdum quoque Juris Consulti per Epistolas consulebantur ab absentibus, quibus RESCRIBERE dicuntur in libris juris nostri.

E

stri.

stri. Extat talis epistola in *Collat. LL. Mosaic. & Roman. Tit. 4. ex libro singulari Papiniani de adulteriis* sumta, hoc modo: cum patri Lex Regia dederit in filium vitæ necisque potestatem, quo bonum fuit, lege comprehendi, ut potestas fieret etiam filiam occidendi, vellem mihi RESCRIBERE, nam scire cupio. RESPONDIT &c. L. 2. §. 5. ad L. Jul. de Adulter. §. 8. Instit. de Rer. Divisione. unde epistolicarum quaestionum origo L. ult. ff. de Minor. Ipsi judices non raro, aut aliquot Juris Consultos in consilium sumebant *Gell. Lib. XII. c. 13.* aut eos de jure consulebant in in causis arduis & valde dubiis, non ignari, quanta eorum in foro, in Tribunalibus & intra privatos penates fuerit auctoritas, quod *Tullius* fatetur in *Topicis ad Trebatium c. XVII.* cum inquit, *privata judicia maximarum quidem rerum in Juris Consultorum mihi videntur esse prudentia.* Nam & adsunt multum & adhibentur in Consilio & *Parronis* diligentibus ad eorum prudentiam consultantibus hastas ministrant. Idem pro *Murena c. XIII.* Ante Augustum scribebant plerumque judicibus aut testabantur, qui illos consulebant. Verum sub eo Imperatore responsa dabant utique signata L. 2. §. 42. de Orig. Jur. quo alludit *Seneca Lib. VII. de benef. c. 12. si tamen quid sentiam queris & vis signare responsum &c.* Augustus non tantum pristinum morem mutavit, ubi quilibet studiorum suorum habens fiduciam de jure respondere poterat, sed etiam, ne ab Juris Consultorum sententiis judici recedere liceret constituit, & hoc est, quod *Justinianus* ait in §. 8. Instit. de jur. Nat. Gent. & Civ. Perperam

in dubium id vocat *Jacob. Gothofredus ad L. unic. Cod. Theod. de Responsis* putans, non aliam esse constitutionem, ad quam Justinianus provocat, quam *d. L. unic.* Sed optime excussit hanc sententiam *Thomasius in Novis jurispr. Roman. Lib. II. Novo 20.* per eam enim constitutionem nihil aliud egerunt Theodosius Junior & Valentinianus III. quam ut quorundam Juris Consultorum scripta vim Legis haberent, adeoque species juris scripti essent. Tantum abest, ut Augustus responsa Juris Consultorum leges esse voluerit, ut potius, studio judicariam potestatem callide ad se rapiendi, iis aliquam dederit auctoritatem *Seneca Epist. 94.* Quid enim aliud in jure nostro significant formulæ, *recepta sententia est, receptus mos, post. multas variationes receptum est.* L. 215, de Verb. Obl. L. 3. Cod. in Quib. Caus. L. 41. de Reb. Credit. L. ult. pro Legit. L. 32. de O. & A. L. 55. §. 1. de Legatis II. quam quod eorum sententiæ, usu populi approbatæ tacitoque consensu receptæ, Legis demum vim obtinuerint & in jus non scriptum migrarint. Equidem non satis scio, quomodo *Gothofredus* ad hanc delabi potuit interpretationem d. §. 8. cum sepositis aliis argumentis, ea pugnet cum ipsa mente & verbis Justiniani, quippe qui refert, antiquitus institutum fuisse, ut essent, qui jura publice interpretarentur, quibus a Cæsare jus respondendi datum fuerit, eorumque sententiæ & opiniones eam tenuisse auctoritatem, ut judici recedere a responso illorum non liceret. Clara hæc sunt, nec interpretatione egent. Augustus, quem per Cas-

rem intelligit, primus liberio rem a responsis Juris Consultorum recedendi facultatem, quae stante republica iudicibus compete bat *Cic. pro Murena c. 13. pro Caecina c. 24.* iisdem ademit. Caterum non privati tantum ad Juris Consultorum auctoritates confugiebant, ab iisque causarum suarum praesidium sumebant, sed ipsi quoque Juris Consulti in libris sententiisque aliorum Juris Consultorum opinionum suarum patrocinium querebant. Sic Crassus, a Galba disputando victus, ad auctores confugit, & id, quod ipse dicebat & in P. Mucii fratris sui libris & in Sexti Aelii commentariis scriptum protulit, narrante *Tullio, Lib. I. de Orat. c. 56.* Quid quod? ipsi Imperatores in rescriptis suis Juris Consultorum auctoritatibus utebantur. *vid. Schulzing. diss. pro Rescriptis Imper. Roman.* Hinc nemini ultra modum humani ingenii aut captum videbitur, si illi *juris conditores* vel *juris auctores* passim dicantur L. 17. de Jure Patron. L. nostra in fine L. 1. pr. C. comm. serv. man. L. 23. C. de Procurat. eorumque ratas sententias nomen constitutionum ferre L. 2. §. 5. de Orig. Jur. L. 91. §. 3. de V. O. L. 36. ff. de Statu Lib. quoniam ea, quae in disputatione fori & Auditorio Principum definita erant, vel quae per consultationem & responsionem frequentem constituta erant, in generale nomen juris civilis transibant moribusque retinebantur. Exempla sunt Tit. Instit. de Legit. Patron. Tutel. pr. Inst. de Pupill. substit. pr. Inst. de Codicill. Theophilus ad Titulum de acquis. per Arrogat. & pr. de Off. Jud. qui hanc των σοφων νομοθεσιων eleganter exposuit.

fuit. Accedimus nunc ad disputationem, tanquam interpretationis speciem, quæ vel in foro, vel in auditorio principis fiebat. In foro, ut supra mentionem injeci, sæpius conveniebant Juris Consulti, aut ut rebus gerendis adessent, aut ut disputationibus operam darent. Mira rerum varietas & amplitudo & summa summorum hominum in foro Romano celebritas alliciebant non rerum novarum tantum studiosos, sed eos potissimum, qui æque elegantiorum vitam ac juris scientiam profitebantur. Mutua ibi invicem ingeniorum certamina vides, & alter alterum ingenii dotibus disputandique arte antecellere studiose laborabat. Vel unicus Phavorinus apud *Gell. Lib. XX. c. 1.* suo nos docet exemplo, quam familiares Romanis fuerint disputationes. *Noñium Atticarum Auctor* meminit *Lib. XIII. c. 13.* in stationibus disputatum an prætor in jus vocari possit add. *L. 15. §. 7. ff. de injur.* Hinc intelligi potest, quid formulæ in ff. sibi velint: *fere autem convenit. L. 3. §. 1. de Novat. secundum omnium sententias L. 64. §. 4. de Eviçt. secundum omnium opinionem L. 141. de V. O. scio tractatum & plerique putant L. 2. §. 23. Ne quid in loc. publ. fuit questionis & obtinuit L. 24. de Acquirend. Hered. magna dubitatio fuit, sed hoc jure utimur L. 73. §. 1. ad L. Falcid.* Interdum causas in disputando adjiciebant, ut Scævola in *L. 19. De Liber. & Posthum.* Plura de hoc disputandi genere differere possemus, si Venulei Saturnini integri Libri VII. Disputat. ut & Claudii Tryphonini Libri XXI. ad nos pervenissent. In auditorio, ut dixi, Principis simili-

ter disputabant, si res aliqua magni momenti occurreret. Nam jus postquam in Comitio seu puteali Libonis reddi desuit, in auditoriis redditum fuit. *Tacitus de Orat. c. 39.* Hinc in L. 41. de Recept. auditorium accipere, idem est, quod federe ad partes audiendas super re controversa. Auditorium nihil aliud fuit, quam locus, in quo causæ agebantur & decidebantur L. 4. de liberali caus. L. 1. An per al. caus. app. L. 1. §. ult. ne de statu defuncti L. 22. ad S. C. Trebell. L. 1. de Minor. Convocabant Principes, quoties ardua incidebat quæstio, Juris Consultos, ut de ea in consilium irent. Ita Augustus, cum dubitaret, an Codicillorum usus recipi possit, inter alios, qui tum aderant, ex Trebatio illud quæsit & obtinuit, præsertim cum & Labeo Codicillos fecisset pr. §. 1. Instit. de Codicill. in quo vides acriter disputatum fuisse & tandem Trebatii sententiam obtinuisse. Eundem morem alii quoque Principes retinuerunt. *Lampridius in Alexandro Severo c. XVI.* de eo refert, nullam constitutionem fecisse sine viginti Jurisperitis & doctissimis & sapientibus viris iisdemque disertissimis. Aliud exemplum videri potest in L. 78. §. 4., quæ est desumpta ex Lib. II. disputationum Tryphonini, ibi quæstione proposita, Juliani sententiam refert & tandem inquit: Et ego dixi in AUDITORIO, illam solam dotalem esse add. L. 41. ff. de Reb. credit. Qui ergo disputando vicerant, eorum sententiam Princeps probabat & sententiam proferbat L. 18. §. 1-2. ff. de Minor. Insigniter falluntur, qui putant Principem quoque in Auditorio sententiam

tiam dixisse, ibi enim non tam judicem egisse, quam juris conditorem nota res est; unde quidem judicasse refertur, sed per decretum.

CAP. IV.

DE HÆREDVM INSTI-
TUTIONE.

HÆREDES INSTITVENDI. Dum explicat Pomponius latissimam potestatem testandi LL. XII. Tab. tributam, primo loco ponit hæredis institutionem, quæ in testamento fieri debet. Quamquam sub Regibus & ante Decemviros Romæ & in reliqua Italia hæredes non nisi testamentis instituerentur *Liv. Lib. I. c. 34. Plutarchus in vita Romuli*, tamen rectius dicitur eam ex LL. XII. Tab. manasse, cum regibus exactis, eorum quoque Leges, referente Pomponio in L. 2. §. 3. de O. J. & instituta simul exoleverint. Magna hac L. XII. Tab. in hæredibus instituendis tributa erat libertas, adeo ut non tantum hæredes instituere, sed & substituere liceret & ut feminæ heredes institui possent, quia Decemviri dixerant legis instar esse, quidquid disposuerit testator. Verum hæc libertas coangustata est Legis Voconix auctoritate, quæ prohibuit feminas hæredes esse vid. *Flori Epitom. XLI. quamvis unica foret filia Teste Augustino de civitate Dei Lib. III. c. 21.* Tulit hanc legem Q. Voconius Saxa, Tribunus plebis, Q. Marcio

Marcio Philippo & Cn. Servilio Capione Coss. A. V. C. I) LXXXIV. ita: QVI. POST. A. POSTVMIVM. Q. FVLFIYM. CENSORES. CENSVS. ESSËT. NE. HEREDEM. VIRGINEM. NEVE. MVLIEREM. FACERET. *Cic. in Verr. Lib. 1. c. 42. Dion Cassius Histor. Lib. LXVI.* Non conveniunt inter se eruditi de Legis hujus auctore, alii Q. Voconium, alii C. Voconium dici volunt, propter locum Ciceronis in prætura urban. ubi inquit: Voconia Lex Te videlicet delectabat; imitatus esses ipsum illum C. Voconium, qui Lege sua hereditatem ademit &c. Equidem nullus video, cur circa nomen tam pertinaciter hæreant, nam novum non est in Codicibus, C. inveniri pro Q. cum notante *Isidoro Lib. 1. Orig. c. 26.* magna sit cognatio inter literas C. & Q. *Ipsè Quintilianus Lib. 1. c. 13.* testatur se puero vocem, quoi, usurpatam pro cui add. *Plin. Lib. XVIII. c. 19. Vitruv. Lib. VI. de Architect. c. 3.* in Pandectis etiam Florentinis frequentissima ejus generis sunt exempla: ut cœppe, pro quippe, inicum, pro iniquum L. 15. ff. ad Exhibend. *Fornier. Rer. Quotid. Lib. 1. c. 13.* Ex his adparet locum Ciceronis paulo ante allegatum mendosum & corruptum esse, cum ille ipse, quod magis rei fidem facit, Voconium adpellet Q. *c. 8. pro Balbo.* Multa fuerunt ejus Legis capita, quæ data opera explicarunt Perizonius & Voorda ad L. Falc. Verum hæc Lex utilissima licet, sensum oblitterata est opulentia civitatis, uti S. Cæcilius testatur, qui Hadriani tempore vixit, fuit enim æqualis Gellio, id ipsum testanti *Lib. XX.*

Nov. Attic. c. 1. Coangustata quoque fuit ea heredes in-
 stituendi libertas per legem Juliam & Papiam, ita, ut
 conjux conjugem non nisi in sola decima heredem in-
 stituere posset *vid. Cl. Heineccius ad L. Jul. & Pap. Lib. II.*
c. 15 §. 2. Similimodo, non per legem Juliam Velleam,
c. 15 §. 2. *Ulpianus habet, Tit. 22. §. 19. & Antonius Augustinus de*
LL. & S. Conf. sibi vult, sed potius per legem Juniam
 Vellejam, ut in L. 10. §. 10. ff. de testament. tut. & in
 inscriptione Tit. I. Lib. XVI. ff. reperitur, immensa illa
 haredis instituendi potestas coarctata fuit, nam secundo
 capite, quod solum hinc spectat, cautum fuit: SI. QVIS.
 EX. SVIS. HEREDIBVS. SVVS. HERES. ESSE.
 DESIERIT. LIBERI. EJVS. qui sunt in potestate te-
 statoris. IN. LOCVM. SVORVM. SVI. HEREDES.
 SVCCEDVNTO. neque rumpunt tamen testamen-
 tum parentis quasi agnascendo, dum sint eo vel instituti
 heredes, vel exheredati L. 29. §. 14. & 15. L. 13. ff.
 de Injust. Rup. & Irrit. fact. Testam. E re apud Roma-
 nos erat ejusmodi ferri legem, ne scil. sine testamenti
 periculo avus nepotes silentio praterire, nec tuto, ut
 vellet, testari posset; non certe hunc in modum: *hæres*
esto filius si quid ei me vivo contigerit, Titius heres esto. Sem-
 per incerta fuissent sine hac lege suprema judicia & ul-
 timæ morientium Tabulæ, nam posthumus heres in-
 stitui non poterat, cum ius enim tanquam incertis per-
 sonis, nulla erat testamenti factio secundum pruden-
 tium interpretationem. §. 26. Inst. Tit. de Legat. Vi-
 pianus Tit. 22. §. 3. nec Obs. §. 28. Inst. de Legat.
 nam ibi imperator libertatem testandi L. XII. Tab. in-
 dultam, sed Juris Consult. interpretatione coangustatam,
 iterum revocavit, pariter ac in §. 5. Inst. de Ex hered.
 Liberor: & §. 3. de legit. Agnat. Succes. Non legibus
 tantum, sed interpretatione etiam prudentum, libera
 illa hæres instituendi facultas limitibus suis inclusa
 F est

est. Secundum LL. XII. Tabul. nihil intererat, utrum hæres in prima aut ima scriberetur vera; verum diminuta est fori disputatione hæcce libertas, obtinuerat enim hæredis institutionem in testamento caput & fundamentum esse. Inutiliter disponebatur ante eam *Plinius Lib. XVIII. c. 3.* quod aperte destatur *Ambrosius 2. de Abrab.* testamentum prius heredem ferre, postea legatum exprimere & cum eo Justinianus in §. 34. Instit. de Legat. Extra testamentum erat, secundum Juris Consultorum sententias, quod ante hæredis institutionem relinquebatur Vlpianus Tit. XXIV. 15. & Paulus Lib. II. sententiarum receptarum Tit. VI. §. 2. ex quo inculenter adparet, hancce questionem fori disputatione esse finitam, nam vel pro letario in jurisprudencia notum est, Paulum in libris suis plerumque tractasse regulas a Juris Consultis definitas ideoque eos Receptarum Sententiarum Titulo inscripisse vid. *Apulejus in Apol. L. 1. de Hæred. Instit. L. ult. de jur. Codicill.* Scribebantur apud Romanos hæredes plerumque secundo versu, ut *Horatius testatur Satyr. V. Lib. II. sermon.* ideo, quia testatores præfationem præmittere solebant, cujus exempla vide in L. 88. §. ult. de Legat. 2. L. ult. de Hæred. instit. *Suetonius in Tiber. c. 23. L. 30. §. ult. de admin. Legat. & in ima cera scribebantur legata, tutelæ & adoptiones: uti vetus commentat. ad all. loc. Horat. refert vid. Suetonius in Caesar, c. 83. Lipsius 1. Elect. c. 20. Mercer. Lib. 1. Opin. c. 10.* Verum Justinianus hoc immutavit, & ea quoque valere iussit, quæ ante hæredis institutionem disposita fuerint vid. §. 34. Instit. de Legat. Forfitan ibi respicit ad Papinianum in L. 77. §. 12. ff. de Legat. 2. *Plin. Lib. IV. Epistol. 10. Lib. V. Epist. 7* dum inquit. *& ipsi antiquitati vituperandum fuisse visum ordinem scriptura sequi.* Eadem L. XII. Tab. patrifamilias licebat, liberos in testamento impune præterire; rationem reddit ea de re Juris Consultus

in L. 2. ff. de liber. & Posth. quia & occidere eos extra tabulas publicas positum esset. Heredem instituere poterant, quem vellent, aut fortuitus casus obtulerat. Sed limites posuerunt effrenæ huic licentiæ prudentes, dum excogitarunt remedium quærelæ inofficiosi testamenti, quo præterito aut inique exhæredato succurrebatur. Valde incivile & ab æquitate remotum iis videbatur, filium, stipendiis peractis, domum reverti eamque clausam invenire avitisque laribus eum carere, qui bona, vitam pro salute & conservatione patriæ in discrimen belli adduxerat, torque vulnere & cicatrices acceperat. Indigna sane res erat; sed LL. XII. Tab. permessa. Iis enim suis hæredibus non deferebatur hereditas, quin potius ob generalia legis verba adimebatur. Hinc sæpius, quærelæ deferebantur, qui causas narrante Valerio Max. Lib. VII. c. 7. prout æquius melius visum, terminarunt, quod deinceps propter frequentes quærelas Juris Consultorum responsis confirmatum, in morem & jus non scriptum migravit: hoc potissimum colore, quasi testator non sanæ mentis fuerit L. 2. §. 5. L. 13. 17. §. 1. 19. ff. de Inoff. Testam. Vnde ejusmodi testamentum, tanquam furiosi judicium, damnat L. 19. d. Tit. & Æbutiæ Tabulas Testamenti plenas furoris dixit Valerius M. Lib. VII. c. 8. Cujacius quidem originem hujusce quærelæ ex Lege aliqua Glicia derivare vult propter inscriptionem L. 4. de Inoff. Testam. sed, ut ingenue fatear, ejusmodi Lex plane mihi ignota est, ne dicam inscriptionem, ad quam provocat Cujacius, in quibusdam edit. non semper esse eandem vid. Ampl. Bynkersh. Lib. II. Observ. c. 2. Præterea quid legi opus est fictione? siquidem ea tunc demum adhibetur, cum quid contra verba Legis introducitur, uti hic, nam LL. XII. Tab. talis potestas & quidem immensa parentibus data erat, ita ut liberos impure exhæredare & præterire poterint

tuerint, nullo remedio proposito. Necessariae igitur erant Juris Consultorum partes, ne liberi, domus avitas, domesticos penates aliaque bona, in alienam transferri familiam videre cogentur. Juris Consulti igitur, perpetuis commoti querelis, aliam Legem XII. Tab. quae furioso testamenti factionem interdicat, in auxilium suum mbebant, fingentes deinde, quasi defunctus non sanæ mentis fuerit *Quintil. Lib. VII. Instit. Orat.* Eodem infirmo nititur fundamento sententia eorum, qui querelam hanc constitutionibus Imperatorum deberi volunt, siquidem ante Imperatorum tempora jam fuit cognita: ita *Valerius M. Lib. all.* refert, ad Calpurnium Pisonem querelam delatam esse, qui Prætoram gessit A. V. C. 1300. LXXXII. Miretur quis, Prætoram hic nominari, cum tamen constet, causas testamentarias adeoque & querelam inofficiosi testamenti ad Centumvirale judicium spectasse *Quintil. Lib. VII. Inst. Orat. c. 4.* eaque, ut & hæreditatis petitio centumvirale judicium adpelletur L. 13. d. Inoff. Test. L. 30. de Liberat. Legat. L. ult. C. de Hæredit. Petit. sed ideo Prætoris hic fit mentio, quod Prætor urbanus judicii centumviralibus præfuit, *Cic. Lib. I. de Orat. Plinius Lib. V. Epist. 1. Lib. VI. Epist. 33.* Paulus librum scripsit singularem de Inoff. Testam. unde desumptæ sunt L. 18. L. 23. L. 32. de Inoff. Testam. idem in libro quoque de centumviralibus judicii, eandem querelam tractavit L. 7. 28. 31. de Inoff. Test. Hic monendum puto, legum harum inscriptiones esse mendosas & pro Septemviralibus legendum esse centumviralibus *Noodt in ff. p. 156.* Errorẽ ortum credo, ex affinitate ductum C. & S. v. g. S. Viralibus pro C. Viralibus. Fallitur itaque *Muretus in Not. ad Tit. Instit. de Inoff. Test.* ubi dicit, septem ex Centumviris electos esse, qui de inofficioso cognoverint. Mitior vox erat, queri liberos tantum de testamento paterno, quam

quam ut posterior ætas attulit, accusare testamentum paternum. Per querelam inofficiori testamenti enim non dicebant nullum esse testamentum, sed tantum inofficiosum, quasi contra parentum officium factum cum quasi lex tacita parentum hæreditatem liberis addicat, velut ad debitam successionem eos vocando, prout dicitur in L. 7. de Bonis Damnat. L. 7. §. ult. si tabulæ testam. ext. Hocce remedio querelæ inofficiosi testamenti insigniter coarctabatur magna illa & tam late patens LL. XII. Tab. tributa hæredes instituendi libertas, nec paternæ voluntati aut dispositioni relictum erat, utrum filium hæredem in testamento scribere, an silentio præterire vellet. Siquidem aut nominatim secundum regulas juris exhæredandus erat aut instituendus L. 30. ff. de Liber. & Posth. L. 25. cod. L. penult. §. videamus de Bonor. Poss. contr. Tab. L. 6. §. si Institutus ad L. Cornel. de Falsis L. 3. de Injust. Rupt. & irrit. L. 1. de Hæred. Instit. L. 2. C. de Liber. præterit. L. ult. C. de Bonor. Poss. contr. Tab. alias testamentum ipso jure nullum erat *Cajus Lib. II. Instit. Tit. 3. pr. d. L. 30. L. 17. de Injust. Rupt. Ulpianus Tit. 22. nisi filius, patri superstes, a bonis paternis se abstinerit, tunc enim benigna interpretatione receptum fuit, ut ejusmodi ultima Elogia & supremæ morientium Tabulæ vim quandam haberent. L. 17. de Injust. Rupto. Nov. 115. Plinius Lib. V. Epist. 1.* Hæc de querela inofficiosi testamenti dixisse sufficiant, plura in præsentem de spinosa hæcce & nimis involuta materia nihil amplius profecisse volui, partim quod hanc materiam non mihi sumserim data opera tractandam, partim quod alii majorum gentium Jcti eam satis ex tenebris jam in lucem protraxerint vid. *Schultingii Exercitatio ad Lib. VII. Valer. M. Vande Water, Lib. 1. Obscrv. II. Bynkersh. Lib. V. Obscrv. 5.* Similiter interpretatione prudentum accepto ferendum

puto, quod incerta persona hæres institui, multo minus ei legari possit, veluti si quis diceret: *quis quis primus ad funus meum venerit heres esto* Vlpian. Tit. XXII. §. 4.

CAP. V.
DE LEGATIS.

ET LEGATA. Scilicet dandi. Vaga & infinita prope legandi erat libertas, ita, ut totam hæreditatem legatis exhaurire possent, nec quicumque hæredi scripto reliquum esset, unde efficiebatur, ut sapius, cessante spe lucri, hæreditates non aditæ ab heredibus jacerent fiscoque cederent. Obviam igitur ibant Romani huic licentiæ Lege Fufia, qua coaugustata est effusa illa legandi potestas. Ea enim cautum erat, ne cui plus quam mille nummos legare liceret *Theopbl. pr. Instit. de Leg. Falerid. Vlpianus Tit. 1. §. 12* Quoniam vero lente Vlpiano loco cit. hæc lex dupliciter minus quam perfecta erat, primo, quia legatum, quamvis amplissimum, non rescindebat; per soluta multa rarum erat: secundo, quia ea lege nihil lautum erat de multitudine legatorum, sed tantum de eorum magnitudine, hinc eveniebat iterum, ut hæreditates salva hac lege exhaurirentur legatis. Ideo nouo morbo novum parandum erat remedium, nam ut plerumque fieri solet, ut lege noviter lata nova quoque hominum fraus eam evertendi sit in procinctu, hac de re supra memoratus Q. Voconius Saxa legem tulit, NEQVIS PLUS LEGARET CUIQVAM QVAM ADHEREDEM HÆREDESQVE PERVENIRET *Cic. in Ver. Lib. I. c. 42. §. 43. Theopbl. Pr. Instit. de Leg. Falcid. Dion. Cassius Histor. Lib. VI.* Verum hæc Lex iterum impotens erat contra ingeniosam hominum improbitatem. Impedimento enim non erat, quo minus quis minutis legatis

legatis totam fere hæreditatem exhaurire posset legando, c. g. testator, qui in bonis habebat centum, legabat nonaginta novem singulos nummos, ita ad hæredem parum perveniebat. Hinc non immerito is averfabatur onera cum hereditate connexa pro tam exiguo lucro; quo factum, ut ultima hominum judicia irrita essent & hereditates non aditæ jacerent *Theophil. Pr. Inst. de Leg. Falcid.* Alia igitur Lex necessaria erat, quæ testatorum libidini fines poneret. Tulit legem P. Falcidius A. V. C. 13 CC XVI. Cn. Domitio Calvino & C. Assinio Pollione Coss. Dion Cass. Histor. Lib. 48. qua tandem arctis limitibus legandi libertatem inclusit. Inprimis autem illud cautum fuit tertio capite, quod quidem in L. 1. ff. ad L. Falcid. non extat, sed Cæjus Lib. II. Inst. Tit. 6. posteritati servavit, ita autem sese habet: *Legem Falcidia constitutum est, quicumque hæres fuerit institutus, quartam partem totius hereditatis habeat, quod si testator hereditatem suam legatis exinanerit, hoc statutum est, ut Falcidiam sibi de imminutione legatorum hæres retineat, constante nihilominus testamento.* Dicitur hic esse statutum, ergo per interpretationem introductum non est nam in præcedente oratione Legis Falcidiæ aperte fit mentio. Ut elerior evadat hæc sententia, apponam L. 73. §. ult. ff. ad L. Falcid. ubi dicitur, quod si excefferit quis doctantem, pro rata portione per Legem *ipso jure* (legata) minuuntur. Paret ex hisce duobus locis hæredi quartæ retentionem concedi, quod neque in primo neque in secundo capite factum fuerat L. 1. ad L. Falcid. Hæc Lex Falcidia potissimum effecit, ut judicia morientium suprema neque irrita, neque tantis periculis exposita essent. Mentio ejus capitis, de quo locuti sumus, fit apud Gruter. CIO C. II. 6.

L. SEPTIMIO
LIBERALI
VL VIR. AVG.

VL

VICANI. VICI. GERMALI. OB. MERITA. EIVS.
 QVOT. DECVRION. ET. VICANIS. VICORVM.
 VII. SIGN. IN. ANNOS, X. III. IN. PERPET.
 REDD. ET. IN. EAM. REM. FVNDOS. XXI.
 OBLIGARI. IVSSIT. QVORVM. PARTEM. VI.
 LEGIS. FALC. NOMIN. DEDVCTAM. AB. TV-
 TORIBVS. SEPTIMIÆ. PRISCÆ. MATRIS. SVÆ.
 LEPIDIA. SEPTIMINA. POPVLO. CONCESSIT.

Non minus per interpretationem prudentum quædam accesserunt, quibus effusa legandi libertas conangustata fuit: Ita secundum latissimam LL. XII. Tab. potestatem etiam incertis personis legari poterat, quoniam vero secundum regulas jurisprudentum consilium testantis certum esse debet *Ulpian. Tit. 22. §. 4.* ideo nec incertus hæres scribi, nec tutor incertus testamento dari, nec servus aliter quam nominatim manumitti, nec incertæ personæ legari potuit. Sed cum jam retro Senatus Consultis & Constitutionibus Principum indultum fuerit, ut incertæ personæ legari possit, Justinianus plenius hocce emanavit & facultatem legandi LL. XII. Tab. concessam revocavit §. 27. Institut. de Legatis L. 61. §. 1. de Hæred. Instit. L. 3. §. 7. de Adim. vel Transf. Hæred. Alia exempla, quibus per interpretationem prudentum Leg. XII. Tab. coangustata fuerit, videri possunt in §. 35. 36. Instit. de Legat.

CAP. VI.

DE POTESTATE MANV-
 MITTENDI EX LL. XII. TAB.

ET LIBERTATES DANDI. Quam prodigi fuerint Romani, in dandis libertatibus, nemo ignorat, nisi qui perpetuum bonis literis indixit bellum. Mox capiebat

piebat homines e rebus humanis abituros superbia, mox nimia liberalitas, mox vero nefaria ingenia, ne quid decisset malitiæ, in fraudem creditorum libertates effusius erogabant. Multi magnificum putabant, post fata mortalitatis ingentem funeris pompam, magno, qui præcederent, pileatorum comitatu stipatam, habere, de quo Martialis Lib. 8. 47.

Quatuor inscripti portabant vile cadaver

Accipit infelix qualia mille rogos.

Infinitas hunc in finem testamento dabant libertates, *Petrus Chrysologus Serm. 121. funus divitis antecedit lugubris turba servorum L. 1. §. 5. C. de Lat. Libert. Follend.* Manumittebant interdum in Testamento omnes servos, ut post mortem boni audirent, & multi lectulos eorum ferales prosequerentur pileati. *Dionysius Halicarnass.* quam gratissimi enim esse volebant in eo cardine positi, ubi vitam finire necesse erat *Senec. Lib. IV. c. 24. de Benefic.* Proficiscebatur hæcce potestas a verbis LL. XII. Tab. PATER FAMILIAS VTI LEGASSIT SVPER FAMILIÆ &c. his enim permissum erat, vel omnibus servis in testamento libertatem dare. Quo factum, ut sæpius in fraudem creditorum servi manumitterentur, nec esset, de quo ipsis satisfieret. Ideo lata est Lex Fusia A. V. CIO CC LI. quæ certum numerum servorum manumittendorum præscripsit, veluti ut ex tribus, non plures, quam duos & usque ad decem dimidiam partem manumittere liceret *Vlpianus Tit. 1. §. 2. Paulus Lib. IV. c. 14. Cajus Lib. 1. Inst. Tit. 4.* Quare Tacitus Imperator ne Caniniam transire videretur, non ultra centum manumisit. *Vopiscus in ejus vita c. 11.* cautum præterea hac lege erat, ut nominatim servis in testamento libertas darentur *Vlpianus loccit. & Paulus Lib. I. c. 1.* & si quis plures quam lege permissum erat, manumiserit, ordo scripturæ servetur. Verum hanc Legem sustulit

G

stulit

tulit Imperator Justinianus *Tit. C. de L. Fufia Canin. Tol-
lend.* Multum quoque huic libertates dandi in testamen-
to potestati per interpretationem prudentum derogatum
est nam si in circulo, ut qui prior, qui posterior no-
minatus agnosci non possit, nulli ex his libertatem valere
Juris Consultorum disputationi adscribendum puto, cum
nullum in lege Fufia Caninia ea de re extet vestigium
*Cajus Lib. 1. Just. Tit. 2. §. 2. vid. Aufonius in Lud. septem sa-
pientum Plutarchus quæstion. Roman. Seneca de Benef. Lib. V.
c. 3.* Plura de interpretatione, in quantum ea facultatem
libertates in testamento dandi coangustaverit, vide
in *Tit. ff. de Manumiss. Testam.*

CAP. VII.

DE TUTELA TESTA-
MENTARIA.

TUTELAS QUOQUE CONSTITUENDI. Restat
nunc, ut videamus quoque, quanta LL. XII.
Tab. in tutelis constituendis data fuerit libertas,
quæ quidem hac in re non fuit minor, quam in aliis ca-
pitibus. Nam LL. XII. Tab. puberi quoque tutor dari
poterat, propter verba PATER FAMILIAS VTI LE-
GASSIT SUPER TUTELÆ REI SVÆ, nullum enim eo
tempore erat discrimen inter tutelam impuberum & tu-
telam minorum XXV. annis, & eo forte respexit Papi-
nianus in L. 6. de Tutor. Confir. Liberum erat cuique
tutorem dare, quem vellet, etiam Prætorum, Procon-
sulem, quia L. XII. Tab. id confirmabat, ut dicitur in
L. 20. §. 1. de Testam. Tutel. etiam filiumfamilias,
quoniam hic in re licet domestica personam non ha-
berit, in causis tamen & muneribus publicis pro parte
famæ

familias habebatur L. ff. de His Qui sui L. 14. ff. ad S. Conf. Trebell. *Gellius Lib. II. c. 2.* servum pr. & §. 1. Instit. Qui Test. Tut. dar. L. 10. in fin. L. 32. §. ult. ff. de Testam. Tutel. L. penult. C. de Recept. serv. furiosum L. 16. §. 3. de Testam. Tut. L. 39. §. 1. L. 46. de Judic. Permissum quoque fuit LL. XII. Tab. ut tutorem quis dare potuerit a certo tempore ad certum tempus L. 8. §. 2. d. Tit. §. 3. Instit. Qui Testam. Tutor. etiam ante heredis institutionem d. §. 3. Inst. L. 7. ff. de Testam. Tut. Verum coangustata est hæc potestas Legum auctoritate, ita Lege Junia prohibetur tutor esse Latinus Junanus *Ulpianus Tit. II. §. 16.* feminae L. ult. ff. de Tutel. est enim hoc munus virile L. 16. ff. eod. Deinde certus quoque tutor dari debet in testamento §. 23. 27. Instit. de legat. L. 20. 30. de Testam. Tut. *Ulpianus Tit. II. §. 14.* quod tamen LL. XII. Tab. aliter sese habebat. Similiter interpretatione prudentum coarctata est memorata illa tutelae constituendi potestas, nemo enim potest tutorem dare cuiquam, nisi puberi *Ulpianus Tit. XI. §. 28.* nec tutor potest dari, nisi qui habeat testamenti factionem L. 21. ff. de Testam. Tut. Fuit & alia ratio coercendae legis amplitudini quam observat Marcianus L. 112. §. 3. ff. de legat. 1. si quis, inquit, scripserit testamento fieri quod contra jus est vel bonos mores: non valet: veluti si quis scripserit contra leges aliquid vel contra Edictum Praetoris, vel etiam turpe aliquid. Hæc sunt quæ circa Legem XII. Tab. in mentem mihi venerunt. Plura addidisset, nisi temporis angustia legem mihi dixissent. Peto igitur a Te Humane Lector ut peccata, quæ magna multaque esse ingenue fateor, non ex formula, sed ex æquo & bono interpretis.

F I N I S.

COROL-

COROLLARIA.

I.

In L. 18. ff. de Pen: non intelligitur per cogitationem nulla interna animi operatio.

II.

Nihil mirandum est in L. 7. ff. de Capit. Minut.

III.

Non opus est emendatione in L. 34. ff. de Jurejur.

IV.

Pandecta sexu masculino offerri debent.

V.

Secundum jus civile pater & filius non sunt una persona,

VI.

Servitus altius tollendi juri Civili non in eo consistit, ut vicinum jure servitutis cogere possim, ut altius tollat ades suas.

VII.

Nulla est pugna inter l. 36. ff. de Acquir. | Rev. Dom. & l. 18. ff. de Reb. Cred.

VIII.

Mos obortio collo in jus rapiendi Pandectarum jure ad hoc obtinuit.

IX.

Perperam adscribitur Constantino origo pœna capitalis in adulterio.

X.

Fratribus aut Sororibus germanis competit querela inofficiosi testamenti, sive turpis, sive alia quacunque honesta persona bares fuerit scripta.

XI.

In negotiorum gestione ordinarie culpa levissima est praesumenda.

XII.

Conditio, si digito calum artigeris, apud auctores non habetur pro impossibili.

ULB Halle

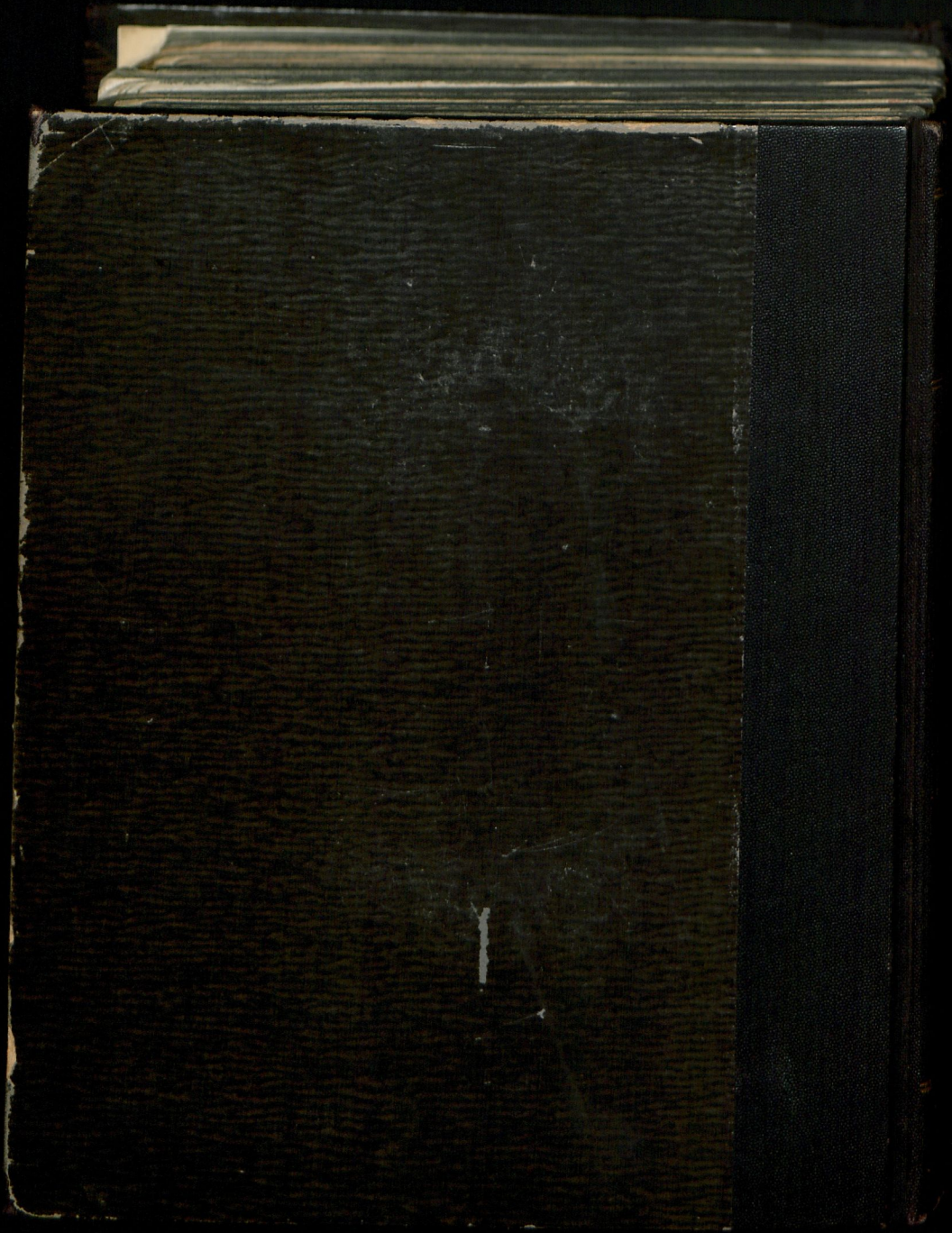
3

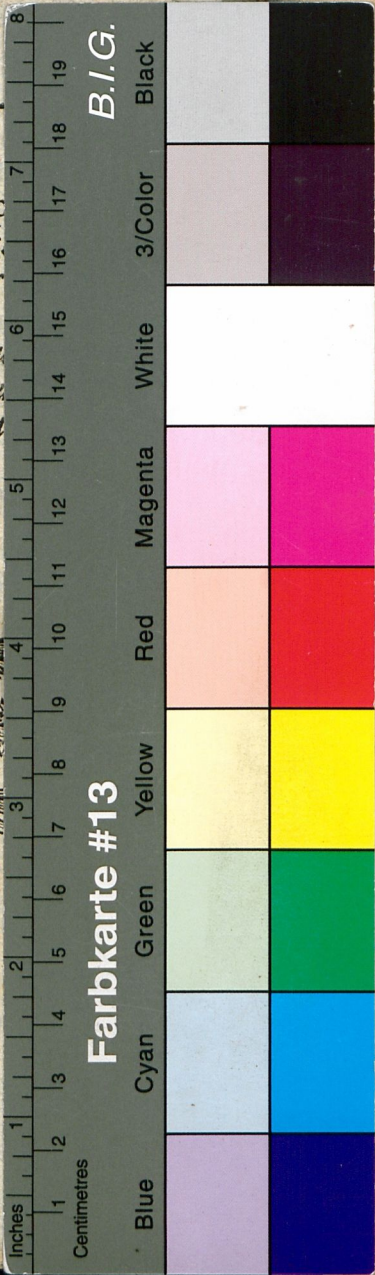
005 304 989

v. 278

1236, 13
20

DISSERTATIO JURIDICA INAUGURALIS
DE
**GENVINO SENSV
LEGIS CXX. DE
VERB. SIGN.**

QVAM
RECTORE MAGNIFICENTISSIMO
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO
DOMINO
WILHELMO HENRICO
VICE SAXONIE JULIACI CLIVIE MONTIVM ANGARIÆ
WESTPHALIE &c. COMITE SAYNE ET
WITGENSTEINII RELIQUA
P R Æ S I D E
. JO. FRIDER. HERTELIO
ANTECESSORE SALANO
CVRIÆ PROVINCIALIS FACVLTATIS JURIDICÆ ET
SCABINATVS ADSESSORE ORDINARIO
PRO GRADV DOCTORATVS
MISQVE IN VTROQVE JVRE HONORIBVSET PRI-
VILEGIIS RITE CONSEQVENDIS
ERVDITORVM EXAMINI SVEMITTIT
AVCTOR ET RESPONDENS
D. CAROLVS LANGGVTHIVS
HILPERH. FRANCVS
AD DIEM XXVIII. MARTII MDCCCXXXVI.
HORA LOCOQVE CONSVETO.

JENÆ, LITTERIS BVCHIANIS.